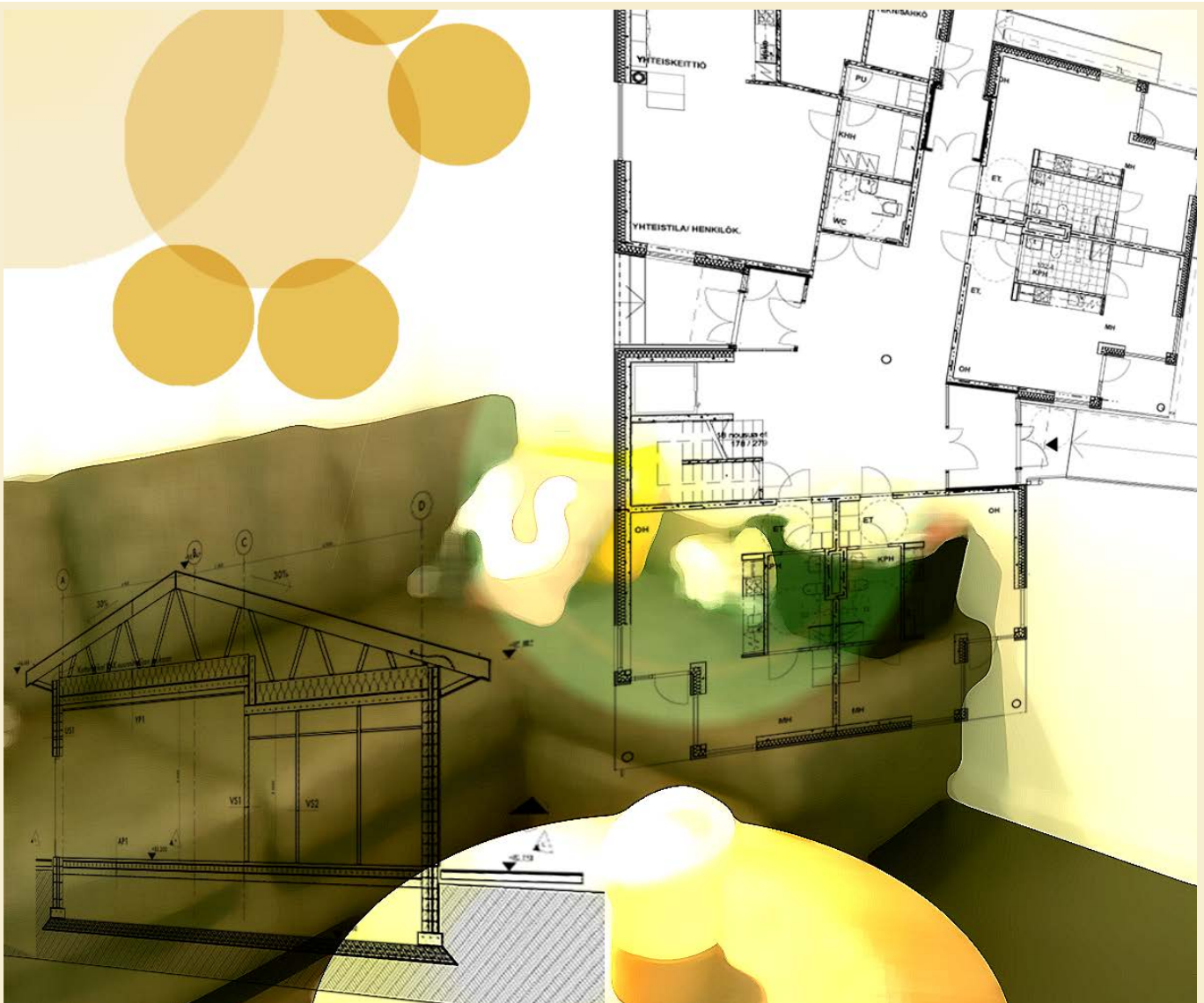

Autismikirjon henkilöiden asumisratkaisut – lähtökohtia arkkitehtisuunnitteluun

Charlotte Nyholm, lines Karkulahti
ja Heljä Nieminen (Arkkitehtitoimisto Harris-Kjisik Oy)

Autismikirjon henkilöiden asumisratkaisut

– lähtökohtia arkkitehtisuunnitteluun

Tekijät:

Charlotte Nyholm, Iina Karkulahti ja Heljä Nieminen
(Arkkitehtitoimisto Harris-Kjisik Oy)

Rahoittaja:

Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus (ARA)

2019

Esipuhe

Autismikirjon henkilöiden asumisratkaisut – lähtökohtia arkkitehtisuunnitteluun on ARAn kehittämisrahalla tehty selvitys erityisryhmän asumisratkaisuksista. Tarkastelun kohteena on kaksi autismikirjon ihmisille tarkoitettua erityyppistä ja erilaisilla tilaratkaisuilla toteutettua ARAn rahoittamaa asumiskohdetta. Selvityksessä arvioidaan rakennuksen ulkotiloja ja lähiympäristöä, rakennuksen tilaratkaisujen vastaavuutta suhteessa asukkaiden tarpeisiin sekä kaluste-, varuste- ja materiaalivalintoja ja näiden eri tekijöiden merkitystä asukkaiden asumiseen ja arkeen.

Autismikirjon asumisratkaisussa tilasuunnittelulla on suuri merkitys, sillä kyse tämän asukasryhmän kohdalla on hyvin monentyyppisistä tarpeista. Asuntojen ja niiden yhteydessä olevien tilojen sekä rakennusten piha-alueiden hyvällä suunnittelulla edistetään merkittävästi asukkaiden hyvinvointia ja turvallista asumista. Pienetkin yksityiskohdat rakennuksissa ja asukkaiden omissa kodeissa voivat olla ratkaisevia.

Selvityksen tarkoituksena on antaa tilaajille ja arkkitehteille olemassa olevan tutkimus- ja kokemusperäisen tiedon lisäksi uutta, erityisesti asukkaiden asumisen kannalta tärkeisiin laatutekijöihin liittyvää tietoa ja näkökulmia. Selvityksen suunnitteluohjeet ovat suuntaa antavia, ja niitä voidaan soveltaa monenlaisiin asumisratkaisuihin.

Kiitos selvityksen tekijöille, Arkkitehtitoimisto Harris-Kjisik Oy:n Charlotte Nyholm, Iines Karulahti ja Heljä Nieminen.

Kiitos myös teille, selvitykseen osallistuneet asukkaat, asukkaiden läheiset ja asumiskohteiden henkilökunta. Olette omalla asiantuntemuksellanne antaneet arvokasta tietoa.

Lahdessa 31.5.2019

Saara Nyyssölä
Erityisasiantuntija
ARA

Vesa Ijäs
Rakennuttamispäällikkö
ARA

TIIVISTELMÄ

Rahoittaja:	Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus (ARA)
Tekijät:	Charlotte Nyholm, lines Karkulahti, Heljä Nieminen (Arkkitehtitoimisto Harris-Kjisik Oy), ohjannut Hennu Kjisik
Ohjaajat ARAssa:	Saara Nyyssölä, erityisasiantuntija ja Vesa Ijäs, rakennuttamispäällikkö
Julkaisun nimi:	Autismikirjon henkilöiden asumisratkaisut – lähtökohtia arkkitehtisuunnitteluun
Asiasanat:	Autismikirjo, asuminen, erityisryhmät, esteettömyys

Selvityksessä arvioitiin ARA-rahoitteisten, autismikirjon henkilöille tarkoitettujen asuntoryhmäkohteiden sijoittumista, mitoitusta, tilajakoa ja toimivuutta. Tarkastelun kohteiksi valittiin kaksi lähivuotena valmistunutta kohdetta. Selvityksessä kartoitettiin, kuinka rakennuksen lähiympäristö ja ulkotilat palvelevat asukkaiden arkea, kuinka rakennusten tilaratkaisut tukevat asukkaiden toimintakykyä ja kuinka kaluste-, varuste- ja materiaalivalinnat ovat onnistuneet. Eri käyttäjäryhmiltä saadun tiedon perusteella laadittiin arkkitehtisuunnittelun ohjeet autismikirjon henkilöille tarkoitettuja asumiskohteita varten.

Selvityksen osana toteutettiin kysely, jonka avulla kartoitettiin omaisten- ja asukkaiden näkemyksiä asumiskohteiden toimivuudesta. Lisäksi haastateltiin henkilökuntaa, kierrettiin tiloissa niitä dokumentoiden sekä tutkittiin suunnitelmapiirustuksia. Vastauksia saatiin kahdelta asukkaalta sekä yhdeksältä omaiselta. Henkilöstöstä haastateltiin neljää. Asukkaiden näkemysten kartoittaminen osoittautui huomattavan vaikeaksi, johon heidän kommunikaatioon ja sosiaaliseen vuorovaikutukseen liittyvistä haasteistaan.

Kyselyn vastaajista omaiset suhtautuivat selvästi positiivisimmin tarkasteltujen kohteiden toimivuuteen. Kaikkien laatua arvioivien kysymysten keskiarvosanaksi muodostui heidän osaltaan 4,2 (asteikko 1-5). Yhden, riittävän perusteellisesti kyselyyn vastanneen asukkaan keskiarvosanaksi muodostui 2,9/5. Asukas esitti osittain samansuuntaisia huomioita, kuin haastatellut työntekijät, mutta häneltä saatiin myös uutta tietoa. Henkilökunta esitti haastatteluissa paljon kehitysehdotuksia. Tyytymättömyimpiä oltiin ulkotiloihin ja sijaintiin, kun taas kalustus- ja materiaalivalinnat olivat onnistuneet parhaiten. Rakennuksen sijainnista juontuvat myös osittain ongelmat yksityisyydensuojaan ja näkymiin liittyen. Asuntoihin oltiin pääosin tyytyväisiä, joskin säilytystiloja kaivattiin lisää. Yhteistilojen toimivuudessa ongelmallisimpana pidettiin keittiön ja oleskelutilan yhdistämistä sekä henkilökunnan tiloja.

Kerätyn aineiston sekä kohdekäyntien perusteella autismikirjon henkilöille tarkoitetuissa asumiskohteissa korostuu asukkaiden tarpeiden moninaisuus ja tarpeisiin sopivilla tilaratkaisuilla on suuri merkitys. Arkkitehteille suunnatuissa ohjeissa esitetäänkin suuntaa-antavia ohjeita ja keskustelun avauksena toimivia teemoja, mutta korostetaan myös käyttäjien osallistamista suunnitteluprosessin aikana, jotta voidaan varmistaa juuri kyseisen yksikön ja kyseisten asukkaiden tarpeet.

KÄSITTEET

Selvityksen keskeiset käsitteet ja miten ne ymmärretään tässä selvityksessä.

Aistihuone:	Aisteja stimuloiva huone rentoutumiselle ja rauhoittumiselle.
Asumiskohde:	Yksi toiminnallinen kokonaisuus, jossa voi olla useampia asumisyksiköjä, esim. ryhmäkoteja tai soluja. Toimintayksikkö voi olla myös ryhmäkoti tai palvelutalo.
Asumisyksikkö:	ks. asumiskohde
Asunto:	Asumiseen tarvittava tila, jossa on mahdollista elää ja tehdä päivittäisiä toimintoja. Asunto voi olla erillisasunto, asunto ryhmäkodissa tai asuntoryhmässä.
Asuntoryhmä:	Muodostuu asunnoista ja niihin kytkeytyvistä yhteistiloista. Asuntoryhmä voi sijaita kerros- tai rivitalossa.
Autettu asuminen:	ks. ”tehostettu palveluasuminen”
Auditiivinen esteettömyys:	Erilaiset ääniherkkyydet huomioon ottava ympäristö, jossa ääniherkällä ihmisellä on tasavertaiset mahdollisuudet toimia ja olla.
Autismikirjo:	Neurobiologinen häiriö aivoissa, joka aiheuttaa ihmiselle mm. aisti yli- ja aliherkkyyksiä. Viestintä ja toisten ihmisten kanssa kommunikointi saattaa myös olla vaikeaa. Autismikirjoon kuuluu useita eri diagnooseja.
Asumispreferenssi:	Ihmisen mieltymykset ja toiveet omasta asuinympäristöstään.
Elinkaariasuminen:	Asuinympäristö joka huomioi asukkaansa iän myötä muuttuvat tarpeet ja rajoitteet asuntoaan kohtaan.
Esteettömyys:	Esteetön tila tai ympäristö tarjoaa jokaiselle ihmiselle hänen ominaisuuksistaan riippumatta yhtäläiset mahdollisuudet olla osana yhteiskuntaa.
Laitoshoido:	Laitoshoidon järjestetään erilaisissa laitoshoidon toimintayksiköissä. Se voi olla pitkäaikaista tai lyhytaikaista, kuntouttavaa hoitoa. Valtioneuvoston vuonna 2012 tekemän periaatepäätöksen mukaan kukaan vammaisen henkilö ei asu laitoksessa vuoden 2020 jälkeen. Tämä lisää tarvetta kehittää monenlaisia asumisratkaisuja.
Muuntojoustava:	Muuntojoustavalla tarkoitetaan esimerkiksi tilaa, joka pystyy muuntautumaan ajan saatossa vaihtuvien vaatimusten mukaisesti näin toteuttaen uutta tarkoitusta.
Ohjattu asuminen:	ks. ”palveluasuminen”

Palveluasuminen:	Asumismuoto henkilöille, jotka tarvitsevat soveltuvan asunnon sekä hoitoa ja huolenpitoa. Käsitteellä tarkoitetaan palveluasunnossa järjestettävää asumista ja palveluja. Palveluihin sisältyvät asiakkaan tarpeen mukainen hoito ja huolenpito, toimintakykyä ylläpitävä ja edistävä toiminta, ateriat-, vaatehuolto-, peseytymis- ja siivouspalvelut sekä osallisuutta ja sosiaalista kanssakäymistä edistävät palvelut. ¹ Asumismuodossa henkilökunta on paikalla vain osan vuorokaudesta. Kehitysvammaisten asumisesta puhuttaessa käytetään myös termiä <i>ohjattu asuminen</i> .
Ryhmäkoti:	Ryhmäkoti muodostuu ryhmästä asuntoja, jotka yhteistilojen välityksellä liittyvät kiinteästi toisiinsa. Asukkailla on hallinnassaan oma huone (henkilökohtainen yksityisalue), johon kuuluu oma wc- ja pesutila. Asuntoihin välittömästi liittyvät ryhmäkodin yhteiset tilat toimivat asukkaiden asumista tukevana asuintilana. Ryhmäkodit sijaitsevat usein palvelutaloissa, mutta ne voivat olla myös itsenäisiä asumisyksiköitä.
Tehostettu palveluasuminen:	Palveluasumismuoto, jossa asukkaan hoidon- ja avuntarve on ympärivuorokautista. ² Kehitysvammaisten asumisesta puhuttaessa käytetään myös termiä <i>autettu asuminen</i> .
Tekninen tila:	rakennuksen talotekniikan tarpeisiin varattu tila.
Tuettu asuminen:	Asumismuoto henkilöille, jotka tarvitsevat tukea itsenäiseen asumiseen tai itsenäiseen asumiseen siirtymisessä. Käsitteellä tarkoitetaan asumisen tukemista sosiaaliohjauksella ja muilla sosiaalipalveluilla. ³ Asumismuodossa henkilö asuu omassa asunnossaan ja saa siellä tarvitsemaansa tukea asumiseen.
Visuaalinen esteettömyys:	Erilaiset visuaaliset herkkyydet huomioiva ympäristö, jossa visuaalisesti herkällä ihmisellä on tasavertaiset mahdollisuudet toimia ja olla ilman ylimääräisiä haasteita.
Yhteiset tilat:	Asuntojen jatke, johon kaikki rakennuksen asukkaat voivat kerääntyä viettämään aikaa yhdessä tai erikseen. Laajentaa asukkaiden asuinympäristöä asunnon ulkopuolelle.

¹ Sosiaalihuoltolaki, 1301/2014, 21 §

² Ibid.

³ Ibid.

SISÄLLYS

ESIPUHE	3
TIIVISTELMÄ	4
KÄSITTEET	5
SISÄLLYS	7
1 JOHDANTO	9
1.1 Selvityksen tausta	9
1.2 Ongelma ja siitä johdetut kysymykset	10
1.3 Selvityksen tavoitteet	10
1.4 Selvityksen rajaukset	11
2 AIKAISEMPIA AIHETTA KOSKEVIA SELVITYKSIÄ	12
2.1 Arjen keskiössä –hanke ja suunnittelukilpailu	12
2.2 Yhteenvedo muista aikaisemmista tutkimuksista	13
3 AINEISTOT JA MENETELMÄT	15
3.1 Haastattelut ja kyselyt	16
3.2 Kohdekäynnit ja pohjapiirrosanalyysit	17
3.3 Selvityksen aikataulu	17
4 TULOKSET	18
4.1 Yleistä	18
4.2 Ympäristö ja ulkotilat	19
4.3 Yhteistilat	28
4.4 Henkilökunnan tilat	31
4.5 Aputilat	31
4.6 Kalusteet, varusteet ja materiaalit	33
4.7 Esteettömyys	35
4.8 Tekniset järjestelmät	36
5 YHTEENVETO JA JOHTOPÄÄTÖKSET	37
6 ARKKITEHTISUUNNITTELUN OHJEET	39
6.1 Suunnittelun tavoitteet	39
6.2 Sijainti ja saavutettavuus	43
6.3 Rakennuksen toiminta ja tilarakenne	44
6.4 Rakennuksen joustavuus	46
6.5 Rakennuksen ulkotilat	48
6.6 Sisäänkäynnit ja kulkutilat	49
6.7 Asunnot	52
6.8 Yhteistilat	55
6.9 Henkilökunnan tilat	56
6.10 Aputilat	57
6.11 Kalusteet ja varusteet	58

6.12 Värit ja materiaalit	59
6.13 Valo	60
6.14 Akustiikka.....	60
6.15 Tekniset järjestelmät.....	61
LÄHDELUETTELO.....	62
LIITTEET	64

KUVAT JA TAULUKOT

Kuva 1, s.15:	Asuinrakennus
Kuva 2, s.15:	Asuinrakennus
Kuva 3, s.21:	Ikkunan jälkiasennettu näkösuoja
Kuva 4, s.21:	Ikkunan jälkiasennettu näkösuoja
Kuva 5, s.22:	Piha-alueen aitoja
Kuva 6, s.25:	Pohjapiirros asunnosta
Kuva 7, s.25:	Pohjapiirros asunnosta
Kuva 8, s.26:	Asukkaan asunnon kalustus
Kuva 9, s.26:	Asukkaan asunnon kalustus
Kuva 10, s.27:	Asunto-wc ja kylpyhuone
Kuva 11, s.27:	Asunto-wc ja kylpyhuone
Kuva 12, s.29:	Yhteistilat ja henkilökunnan tilat
Kuva 13, s.29:	Yhteistilat ja henkilökunnan tilat
Kuva 14, s.30:	Muutos asunnon eriyttämiseksi yhteistiloista
Kuva 15, s.43:	Asumisyksikön sijainti kaupunkirakenteessa
Kuva 16, s.46:	Suunnittelun mahdollistamat sosiaalisuuden asteet
Kuva 17, s.47:	Jälkiasennetut rimoitukset parvekkeella ja terassilla
Kuva 18, s.50:	Selkeä pääsisäänkäyntikatos
Kuva 19, s.51:	Asuntojen epäsuora yhteys yhteistilaan
Kuva 20, s.53:	Asunnon tilarakenne
Kuva 21, s.55:	Yhteistilojen jakautuminen
Kuva 22, s.56:	Henkilökunnan erilaiset työtehtävät

Taulukko 1, s.19-20:	Yhteenveto kyselytuloksista – ympäristö ja ulkotilat
Taulukko 2, s.23-24:	Yhteenveto kyselytuloksista – sisätilat
Taulukko 3, s.33-34:	Yhteenveto kyselytuloksista – kalusteet, varusteet ja materiaalit
Taulukko 4, s.42:	Aisteihin liittyvät erityispiirteet
Taulukko 5, s.44:	Vuorovaikutuksen tasot autismikirjon asumisyksikössä
Taulukko 6, s.45:	Tilakategoriat autismikirjon asumisyksikössä
Taulukko 7, s.52:	Asunnon toiminnot ja tärkeimmät ominaisuudet

I Johdanto

I.1

Selvityksen tausta

Autismikirjon häiriö on neurobiologinen kehityshäiriö, joka vaikuttaa henkilön sosiaaliseen kommunikaatioon ja vuorovaikutukseen sekä siihen, kuinka hän aistii ja kokee maailmaa. Autismikirjon häiriö ei ole sairaus, josta parannutaan, vaan oireyhtymä, jonka kanssa eletään. Suomessa arvioidaan olevan noin 55 000 autismikirjon henkilöä (1% väestöstä). Autismikirjon diagnooseja ovat autismi, Aspergerin oireyhtymä, Rettin oireyhtymä, disintegratiivinen kehityshäiriö ja epätyypillinen autismi.⁴ Autismikirjolle asettuu toimintakyvyltään hyvin eriasteisia henkilöitä. Kykyprofiili voi myös olla epätasainen, jolloin henkilö tarvitsee jollain elämän osa-alueella tukea, vaikka on samaan aikaan toisen osa-alueen huippuosaa.⁵ Haasteiden ilmenemis- muodot ovat yksilöllisiä. Monilla esiintyy aistiyli- ja -aliherkkyyksiä liittyen esimerkiksi valoon, väreihin, ääniin, hajuihin ja kosketukseen. Erilaiset muutokset ympäristössä voivat olla autismikirjon henkilölle erityisen kuormittavia. Autismikirjoon liittyy myös vahvuuksia, kuten kyky keskittyä erityisiin mielenkiinnon kohteisiin ja yksityiskohtien huomaaminen.⁶ Autismikirjon henkilöillä on usein muitakin diagnooseja, kuten kehitysvammaisuutta, epilepsiaa tai psykiatrisia häiriöitä.⁷

Autismikirjon henkilöiden valmiudet itsenäiseen asumiseen vaihtelevat. He saattavat asua omassa asunnossaan (tuetusti tai ilman tukea), vanhempiansa luona, asumisyksikössä tai laitoksessa. Tarkkoja lukuja asumisratkaisujen yleisyydestä ei ole saatavilla. Kehitysvammaisten laitoshoidon ajetaan alas Valtioneuvoston vuoden 2012 periaatepäätöksen mukaisesti, mikä lisää tarvetta kehittää muita asumismuotoja.⁸

Nykyisin suurin osa autismikirjon henkilöiden asumisratkaisuista on ryhmäkoteja. Vaikka tämä selvitys tarkastelee lähinnä sellaisten autismikirjon henkilöiden tilannetta, joille nämä ovat sopivin asumisratkaisu, ovat tarpeet myös ryhmän sisällä hyvin yksilöllisiä. Tämä tekee suunnittelijoiden työstä vaativaa. Haasteellisuudesta huolimatta mitään yleistä suunnitteluohjetta tai RT-korttia ei ole laadittu, vaikka asumisyksiköitä on rakennettu ja rakennetaan eri puolille Suomea.

⁴ Autismi- ja Aspergerliitto, päiväämätön-B

⁵ Attwood, T., 2012, s.221-224

⁶ Autismi- ja Aspergerliitto, päiväämätön-B

⁷ Autism Speaks, 2017

⁸ Ympäristöministeriö, 2018

1.2

Ongelma ja siitä johdetut kysymykset

Asukkaiden tarpeiden tulisi toimia autismikirjon henkilöiden asumisratkaisujen suunnittelun lähtökohtana. Arkkitehtikunnassa on kuitenkin vähän ymmärrystä näistä tarpeista eikä ole-massa olevaa tutkimus- ja kokemusperäistä tietoa ole koottu yhteen siten, että se olisi suunnittelijoille helposti saatavilla. Niinpä autismikirjon synnyttämien tarpeiden selvittäminen jää yksittäisen suunnittelijan ammattitaidon ja kiinnostuneisuuden varaan. Yhtenäinen ohjeistus helpottaisi myös tilaajan suunnittelunohjausta. Kustannuspaineiden alla on olennaista tietää, mitkä ovat tärkeimpiä turvallisuuteen ja viihtyvyyteen vaikuttavia tekijöitä, jotta resurssit voidaan kohdentaa mielekkäästi.

Tämän selvityksen tarkoituksena on luoda ensimmäinen versio suunnitteluohjeista. Selvitystyön tulokset ovat merkittäviä, sillä kokemuspohjaista palautetta autismikirjon henkilöiden asumiskohteista ei ole Suomessa julkaistu kootusti. Selvityksen kohteet ovat ryhmäkotimaisia yksiköitä, mutta suunnitteluohjeita voidaan soveltuvalta osin hyödyntää myös muiden autismikirjon henkilöiden asumisratkaisujen suunnittelussa.

Selvityksessä tutkittiin kahden ARA-rahoitteisen autismikirjon henkilöille tarkoitetun asumiskohteen soveltuvuutta asukkaille. Tutkimuskysymyksiä muodostettiin kolme:

1. Kuinka rakennuksen ulkotilat ja lähiympäristö nivoutuvat asukkaiden arkeen?
2. Kuinka rakennusten tilaratkaisut (oma tila/yhteistilat) tukevat asukkaiden pärjäämistä arjen tilanteissa?
3. Kuinka rakennuksen kalustus- ja materiaalivalinnat ovat onnistuneet?

Näihin kysymyksiin vastaamalla pyritään löytämään autismikirjon henkilöille tarkoitettujen asumisyksiköiden keskeiset laatutekijät ja viestimään niistä selkeästi siten, että tieto tavoittaa aiheen piirissä työskentelevät arkkitehdit mahdollisimman laajasti.

1.3

Selvityksen tavoitteet

Selvitykseen on koottu olemassa olevaa tutkimus- ja kokemusperäistä tietoa autismikirjon henkilöiden asuintilojen suunnittelusta, jota syvennetään kahden rakennetun kohteen jälkiarvioinneilla. Näiden perusteella tuotetaan kuvallinen ohjeistus arkkitehdeille. Selvityksen ja ohjeistuksen tarkoituksena on auttaa kohdentamaan resursseja asukkaiden kannalta tärkeimpiin laatutekijöihin, jotta voidaan tuottaa viihtyisiä ja turvallisia asumiskohteita kustannustehokkaasti ja asukkaiden erityispiirteet huomioiden.

Selvitystä varten toteutettiin useita puolistrukturoituja haastatteluita sekä kyselylomake, joiden avulla kerättiin asukkaiden, omaisten ja työntekijöiden kokemuksia kahden ARAn rahoittaman tehostetun palveluasumisen ryhmäkotityyppisen yksikön tilojen toimivuudesta. Lisäksi toimivuutta analysoitiin pohjapiirrosten ja muiden suunnitteluaineistojen pohjalta. Selvityksen tekijät vierailivat molemmissa kohteissa ja kiersivät tiloissa yhdessä henkilökunnan ja asukkaiden kanssa keskustellen samalla tilojen toimivuudesta ja dokumentoiden niitä valokuvaten (ns. *experts' walk-through* -menetelmä)

Selvityksen rajaukset

Tässä selvityksessä keskitytään erityisesti aikuisille autismikirjon henkilöille tarkoitettujen palveluasumisen ja tehostetun palveluasumisen ryhmäasumisen laatutekijöihin, joskin monia tässä selvityksessä esiin nostettuja periaatteita voidaan soveltuvien osin hyödyntää myös toisenlaisten asuintilojen suunnittelussa autismikirjon henkilöille.

Tässä selvityksessä ei tarkastella muiden suunnittelualojen, kuten talotekniikan, teknisiä vaatimuksia ja toteutustapoja, vaikka esimerkiksi laitteiden ja valaistuksen laatutekijät nousevat esiin aistiesteettömyyden kautta.

Selvityksessä ei ole käsitelty lapsille suunnattujen asumisyksiköiden ratkaisuja.

Selvityksen kohteena ovat olleet kaksi ARAn rahoittamaa autismikirjon asukkailla tarkoitettua asumisyksikköä. Toisessa kohteessa on neljä asuntoa ja toisessa kahdeksan. Raportissa käytetään kohteista seuraavia lyhenteitä: ”kohde 1” on neljän asunnon kohde ja ”kohde 2” on kahdeksan asunnon kohde.

2 Aikaisempia aihetta koskevia selvityksiä

2.1

Arjen keskiössä -hanke ja suunnittelukilpailu

Arjen keskiössä -hanke toteutettiin vuosina 2012–2014 Kehitysvammaliiton ja ARAn yhteistyönä. Seinäjoki, Kotka, Lahti, Turku, Varsinais-Suomen erityishuoltopiiri, Eskoon sosiaalipalvelujen kuntayhtymä ja Carea-kuntayhtymä osallistuivat hankkeeseen, jota rahoittivat ARA ja ympäristöministeriö. Tavoitteena oli kehittää uudenlaisia tapoja suunnitella ja järjestää erityisesti kehitysvammaisten, mutta myös muiden erityistä tukea tarvitsevien asumista ja elämää. Hankkeessa haettiin vaihtoehtoja perinteiselle ryhmäkotiasumiselle. Hanke kytkeytyi Kehitysvammaisten asumisen ohjelmaan (Kehas 2010-2015), jonka mukaan ARAn tuli muun muassa kuntien, kuntayhtymien ja eri toimijoiden kanssa kehittää uudenlaisia asumisratkaisuja kehitysvammaisille ja autismikirjon ihmisille.⁹

Arjen keskiössä -hankkeen osana toteutettiin ARAn aloitteesta käynnistetty suunnittelukilpailu autismikirjon henkilöille suunnatuista asumisratkaisuista. Kokonaisuuteen kuului kolme erillistä kilpailua kolmelle tontille, joista kaksi sijaitsi Kotkassa ja yksi Seinäjoella. Kilpailujen varsinaisina järjestäjinä olivat Sevas Oy sekä Carea-kuntayhtymä. Kilpailun rahoitti ARA. ARAn ohella kilpailuohjelmaa olivat laatimassa Suomen arkkitehti liitto SAFA, Kehitysvammaliitto, Autismi- ja Asperger -liitto, Autismisäätiö, Seinäjoen ja Kotkan kaupungit, sekä Eskoon sosiaalipalvelujen- ja Carean kuntayhtymät. Valmistelutyötä tehtiin siis useiden asiantuntijoiden kesken ja sen osana kuultiin myös autismikirjon henkilöitä ja heidän omaisiaan. Keskeisenä tavoitteena oli koota kilpailuohjelmiin kaikki tutkimustieto ja kokemusperäiset havainnot, joista olisi hyötyä asetettujen tavoitteiden saavuttamiseksi. Kilpailuohjelmat julkistettiin marraskuussa 2012 ja kilpailujen tulokset varmistuivat maaliskuussa 2013.¹⁰

On tärkeää, että työ, joka ohjelman koostamiseksi tehtiin ei mene hukkaan. Kilpailuohjelmassa määritellyt tavoitteet ja suunnitteluohjeet ovat osaltaan ohjanneet tämän selvityksen tutkimuskysymysten muodostamista sekä suunnitteluohjeiden laatimista. Kilpailussa haettiin erityisesti muunneltavuutta tilojen käytölle ja oikeanlaisen, turvallisen asumisen toteuttamisen mahdollisuutta lain edellyttämien toimintojen (kuten lääkejakelu) ja asukaskohtaisten rajoitusten, sekä tilojen yksilöitävyyden kautta.

⁹ ARA, 2017.

¹⁰ KyCa, 2012. s.5

Yhteenveto muista aikaisemmista tutkimuksista

Autismikirjon henkilöiden asumistarpeita on tutkittu myös useissa muissa maissa. Tämän selvityksen taustatyön osana on tutustuttu erityisesti aihepiiriä käsitteleviin eurooppalaisiin ja pohjoisamerikkalaisiin teoksiin. Lähdekirjallisuuden antia hyödynnettiin tämän selvityksen keskeisten kysymysten määrittämisessä sekä haastatteluiden ja kyselylomakkeiden rakenteen suunnittelussa. Lähdekirjallisuudessa esiin nostettujen teemojen ja ratkaisujen toteutumista tutkittiin myös pohjapiirroksista sekä kohdevierailujen aikana. Alle on koottu lyhyt yhteenveto kunkin teoksen keskeisestä sisällöstä, mutta kaikki tämän selvityksen konkreettiset suunnitteluohjeet on koottu kappaleeseen 6. Suunnitteluohjeita laatiessa olemme pitäneet tärkeänä sisällyttää niihin myös sellaisia näissä lähteissä yleisesti esiintyviä ratkaisuja, jotka soveltuvat suomalaisen rakentamistapaan, kulttuuriin ja lainsäädäntöön, vaikka ne eivät olisi suoraan nousseet esiin omassa aineistossamme. Näin tämän raportin ohjeisto-osiota voidaan pitää olemassa olevan tiedon osalta mahdollisimman kattavana, eikä suomalaisten suunnittelijoiden tarvitse hakea tietoja hajallaan olevista kansainvälisistä lähteistä.

Ahrentzen, S., Barger, T., Blackburn, J. et al. 2009. *Opening Doors - A Discussion of Residential Options for Adults Living with Autism and Related Disorders*.

Pohjoisamerikkalaiseen järjestelmään pohjautuva selvitys, joka avaa erityyppisten asumisratkaisujen ja -yksiköiden palvelumalleja, kustannusrakenteita sekä tila-, materiaali- ja kalusteratkaisuja. Julkaisu painottaa, että autismikirjon henkilöiden keskenään erilaiset tarpeet edellyttävät monipuolisten asumisratkaisujen tarjontaa, joista voidaan valita kullekin yksilölle parhaiten soveltuva.

Eritelty yleiset tavoitteet sekä tarkemmat tila- ja aihepiirikohtaiset suunnitteluohjeet. Elämänlaatutekijät korostuvat ja tärkeiksi tavoitteiksi on nostettu turvallisuuden ja aistiesteettömyyden rinnalle mm. valinnanvapaus ja itsenäisyys sekä arvokkuus.

Harker, M. ja King, N. 2004. *Tomorrow's Big Problem: Housing Options for People with Autism - A Guide for Service Commissioners, Providers and Families*. National Autistic Society.

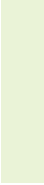
Iso-Britanniassa tehty selvitys kuvaa perusteellisesti autismikirjon piirteitä ja haasteita.

Kartoitettu asumisratkaisujen monipuolistumista ja siirtymistä laitospohjaisemmista ratkaisuista ensin yhteisasumiseen ja nykyään kohti yhä yksilöllisempiä vaihtoehtoja, erityisesti vähemmällä tuella pärjääville.

Kuvauksia esimerkkiasukkaiden asumistarpeista ja -ratkaisuista sekä identifioitu myös keskeisimmät onnistuneen muuton edellytykset, haasteet ja toimijat.

Andersen, G, Holm, T., Kristensen E., et al. 2010. *Model Programme for Residential Facilities for the Elderly With Autism*. Sofiefonden, Autism Denmark, Realdania ja Signal Architects.

Tanskalainen julkaisu keskittyy erityisesti ikääntyneiden autismikirjon henkilöiden asumisyksiköiden suunnitteluun. Tarve lisääntyä tulevana vuosina diagnosoidun väestön

ikääntyessä. Erityinen painopiste esteettömyydessä ja aistiesteettömyydessä sekä apuvälineiden käytössä, mutta myös paljon yleisiä suunnitteluohjeita. Sisältää esimerkkejä erilaisista yhteistiloista sekä monialaisen henkilökunnan tilaratkaisuista. Avattu myös tanskalaista rahoitusmallia ja sen vaikutusta tilojen suunnitteluun ja kokoon. Esimerkitilaohjelma 20 asunnon yksikölle.

3 Aineistot ja menetelmät

Arvioinnin kohteiksi valittiin yhdessä ARAn kanssa kaksi ARA-rahoitusta saanutta autismikirjon henkilöille tarkoitettua asumisyksikköä. Molemmat yksiköt ovat valmistuneet lähivuosina ja ovat siten toteutuneet mahdollisimman samankaltaisten ohjeistusten ja rahoitusmallien mukaan, vaikka rakennuttajat ja käyttäjät ovat kummassakin tapauksessa ohjanneet suunnittelua ja rakentamista omien tavoitteidensa ja tarpeidensa mukaisesti. Kahden kohteen otos on pieni, minkä vuoksi selvityksessä on myös hyödynnetty kattavasti aikaisempia tutkimuksia aiheesta laajemman ymmärryksen muodostamiseksi.

Ensimmäisessä selvitykseen valitussa asumiskohteessa on neljä vuokra-asuntoa aikuisille, jotka tarvitsevat ympärivuorokautista henkilökunnan läsnäoloa. Henkilöstömäärä vaihtelee asukkaiden toimintakyvyn mukaan. Tällä hetkellä henkilökuntaa on yhteensä 10, joista samaan aikaan paikalla päiväsaikaan neljä. (Kuva 1)

Toisessa kohteessa on kahdeksan vuokra-asuntoa nuorille ja aikuisille autismikirjoon kuuluville henkilöille, jotka tarvitsevat arjessa apua. Henkilökuntaa on paikalla ympäri vuorokauden. Henkilökuntaa on yhteensä 14-16, joista samaan aikaan paikalla yleensä kahdesta neljään. (Kuva 2)

Molemmat kohteet olivat selvityksen laatijoille yhtä vieraita. Kumpaakaan kohdetta ei ole pyritty näyttämään erityisen suotuisassa tai epäsuotuisassa valossa, vaan ne ovat toimineet esimerkkeinä eri tavoin suunnitelluista asumisratkaisusta, joissa on paljon yhteistä, mutta myös eroavaisuuksia.

Kuvat 1 ja 2.

Selvityksessä mukana olevat rakennukset.

(Kuvaaja: Charlotte Nyholm)

Haastattelut ja kyselyt

Tätä selvitystä varten kerätystä tiedosta merkittävä osa pohjautuu valittujen asumisyksiköiden työntekijöiden kvalitatiivisiin haastatteluihin. Laadullinen tutkimusmenetelmä soveltuu tämän aihepiirin tutkimukseen määrällistä paremmin, sillä monet asiat ovat monitulkintaisia ja monitahoisia, eivätkä siten yksiselitteisesti mitattavissa. Toiselle asukkaalle hyvä ratkaisu voi olla toiselle huono, joten on tärkeää ymmärtää perusteluita vastausten takana. Haastatteluiden tukena käytettiin kysymyslistaa, joka perustuu lähdekirjallisuudessa esiin nostettuihin keskeisiin suunnittelukysymyksiin. Lisäksi varattiin aikaa haastattelun aikana esiin nouseville aiheille. Toisessa kohteessa haastateltiin kahta työntekijää ja ensimmäisessä yksikön johtajaa sekä yhtä työntekijää. Henkilökunnalta saatiin arvokasta tietoa rakennuksista ja vastauksista kävi ilmi, että heillä oli melko hyvä ymmärrys asukkaiden erilaisista tarpeista. Haastatteluiden kysymyksenasetteluissa pyrittiin tasapuolisesti löytämään sekä onnistuneita, että epäonnistuneita ratkaisuja tilojen suunnittelussa, mutta ihmisluonteelle ominaisesti haastateltaville oli usein helpompaa ajatella ongelmakeskeisesti suhteellisen pientä määrää ongelmakohtia, kuin kiinnittää huomioita kaikkiin toimiviin ratkaisuihin. Erilaisilla kysymyksenasetteluilla kummastakin rakennuksesta nousi kuitenkin esiin sekä kehittämiskohteita, että onnistumisia. Nämä ovat epäkohden rinnalla yhtä lailla tärkeitä huomioita, sillä parhaiden suunnittelumallien toivotaan leviävän laajemmalle useampiin uusiin suunnittelukohteisiin.

Alun perin oli tarkoitus haastatella henkilökunnan lisäksi myös asukkaita kummastakin yksiköstä, mutta heidän kommunikaatio- ja muiden haasteidensa vuoksi tämä ei lopulta ollut mahdollista. Henkilökunta kuitenkin arveli, että joillekin asukkaista voisi olla helpompaa vastata kirjallisesti, joten asukkaille laadittiin oma, mahdollisimman helppokäyttöinen kyselylomake. Vastauksia saatiin kaksi, joista toinen oli tarkastuskysymyksen mukaan täytetty henkilökunnan avustamana ja toinen asukkaan itsenäisesti täyttämä. Itsenäisesti täytetyn lomakkeen osalta vastauksia oli annettu lähinnä väittämien tärkeyttä mittaaviin kysymyksiin, mutta itse kohdetta koskevat arviot puuttuivat. Avustetusti lomakkeen täyttäneen asukkaan vastaukset ovat koko selvityksen kriittisimpiä. Henkilökunnan haastatteluisissa ja asukkaan vastauksissa oli paljon yhteneväisyyksiä, mutta tältä asukkaalta saatiin myös täysin uutta tietoa.

Jos asukkaita jatkossa halutaan haastatella vastaavaa selvitystä varten, tulisi varmistua siitä, että haastattelija on asukkaille tuttu henkilö, joka osaa tulkita myös kyseisen asukkaan sanattomia viestejä ja muotoilla kysymykset hänelle sopivasti. Osallistumisen tulisi olla mahdollista myös kirjallisesti. Kummassakin tapauksessa on tärkeää huomata, että haastattelevan tai avustavan henkilön omat näkemykset eivät saisi värittää hänen tulkintaansa asukkaan mielipiteistä.

Selvityksen luotettavuus pyrittiin varmistamaan käyttämällä muita menetelmiä mahdollisimman monipuolisesti. Erityisesti omaisten näkökulmaa painotettiin, sillä vaikka se eroaa asukkaan näkökulmasta, ovat he kuitenkin vuosien saatossa nähneet oman läheisensä erilaisissa asuinympäristöissä ja voivat täten tarjota arvokasta tietoa juuri nykyisen asumisratkaisun onnistumisista ja epäonnistumisista. Omaisten vastauksia saatiin kaikkiaan yhdeksän. Suhteellisen korkea vastausprosentti (75%) kertoo omaisten pitävän aiheetta tärkeänä, vaikka vastausjoukko näin pienessä otoksessa jää luonnollisesti kokonaisuudessaan suppeaksi. Haastatteluiden ja kyselyiden lisäksi kohteita analysoitiin suunnittelijan näkökulmasta paikan päällä sekä suunnitelmapiirustuksista. Näitä havaintoja peilattiin asukkaalta, omaisilta ja henkilökunnalta saatuun tietoon. Selvityksessä käytettyjen tiedonhankintamenetelmien (haastattelut, kyselyiden laadulliset ja määrälliset kysymykset, suunnitelma-analyysi ja kohdekäynnit) monipuolisuus mahdollistaa aineistotriangulaation, joka tukee löydösten luotettavuutta.

Asukkaille ja omaisille suunnatut kyselyt löytyvät kokonaisuudessaan tämän selvityksen liitteistä 1 ja 2.

3.2

Kohdekäynnit ja pohjapiirrosanalyysit

Selvityksen laatineet arkkitehdit perehtyivät kumpaankin kohteeseen etukäteen suunnitelmien, kuten pohjapiirrosten, asemapiirrosten, leikkausten ja julkisivukuvien avulla. Piirustusten kautta tarkasteltiin mm. toimintojen sijoittumista suhteessa toisiinsa, mitoituksen riittävyttä, asuntojen ja yhteistilojen avautumissuuntia sekä kulkureittejä. Ennen kohdekäyntejä luetteloi-tiin asiat, joita haluttiin havainnoida ja dokumentoida valokuvaamalla paikan päällä (esimer-kiksi akustiikka, materiaalien kestävyys, päivänvalo-olosuhteet, jne.). Kohdekäyntien ja pohja-piirrosanalyysien tulokset on sisällytetty selvityksen tuloksiin, sillä ne tukivat hyvin pitkälti haastatteluissa ja kyselyissä esille nousseita havaintoja.

Kohdekäynnit toteutuivat lyhyessä ajassa. Useammat vierailut eri vuorokauden- ja vuoden-aikoina mahdollistaisivat esimerkiksi päivänvalo-olosuhteiden muuttumisen ja poikkeustilan-teiden havainnoinnin. Tämä ei kuitenkaan selvityksen aikataulun ja asukkaiden häiriintymisen vuoksi ollut mahdollista. Haastatteluiden kautta saatiin kuitenkin kattava käsitys erilaisista ti-lanteista.

3.3

Selvityksen aikataulu

Selvitys tehtiin ajalla lokakuu 2018 – helmikuu 2019. Haastattelut ja kyselyt toteutettiin vuoden 2018 lopulla ja tammikuussa 2019. Viimeisten kyselyiden vastaukset saatiin helmikuun puoli-välissä 2018. Selvityksen tekijät viettivät kummassakin kohteessa yhden päivän haastatteluita tehden, tiloissa kiertäen ja arjen toimintoja havainnoiden.

4 Tulokset

4.1

Yleistä

Rakennusten toimivuutta arvioitiin selvityksessä kolmesta näkökulmasta: **1)** ulkotilat ja ympäristö, **2)** sisätilat sekä **3)** kalustus ja materiaalit. Kyselyissä jokainen kysymys jaettiin kahteen osaan. Kunkin väittämän kohdalla kysyttiin ensin kuinka tärkeänä vastaajat sitä pitivät autis-mikirjon henkilöille tarkoitetuissa asumiskohteissa ja sitten sitä, kuinka hyvin väittämä toteu-tuu kyseisessä asumisyksikössä. Näin pyrittiin varmistamaan, että käytettävät mittarit todella vaikuttavat asumisen laatuun. Vastaukset osoittavat kysymysten olevan relevantteja, sillä tär-keyttä mittaavien vastausten keskiarvo on omaisten osalta 4,6/5 ja asukkaiden osalta 4,9/5, jos-kaan asukkaat eivät vastanneet jokaiseen kohtaan.

Omaiset suhtautuivat tarkasteltuihin asumisyksiköihin keskimäärin erittäin myönteisesti. Hei-dän vastaustensa keskiarvo kohteen 1 osalta on 4,4/5 ja kohteen 2 osalta 4,0/5. Onnistuneim-pana pidettiin kummassakin kohteessa kalustus- ja materiaalivalintoja ja eniten parannettavaa oli ympäristössä ja ulkotiloissa. Henkilökunnalta ei haastatteluissa pyydetty yleisarvosanaa ra-kennuksista, mutta omaisten näkemyksiä voidaan yleisesti pitää hieman positiivisempina kuin henkilökunnan. Keskimäärin kriittisimmin suhtautui kyselyyn vastannut asukas, jonka keskiar-vosanaksi muodostuu 2,9/5. Asukas piti onnistuneimpana sisätiloja, kun taas muissa osa-alu-eissa on enemmän parannettavaa. On luonnollista, että rakennuksessa enemmän aikaa viettävät henkilöt kiinnittävät epäkohtiin enemmän huomiota ja että asukkaat katsovat asioita eri näkö-kulmasta kuin muut vastaajaryhmät. Asukasvastausten vähyyden vuoksi tuloksesta ei kuiten-kaan voi vetää laajempia johtopäätöksiä. Asukkaan vastauksissa nousivat pitkälti esiin samat asiat kuin henkilökunnan jäsenten haastatteluissa, mutta häneltä saatiin myös uutta tietoa. Tämä osoittaa, että asukkaiden näkemysten kartoittaminen erikseen on tärkeää. Tulosten ku-vausten yhteydessä sitaateissa esitetyt lainaukset on poimittu haastatteluista ja kyselyn avovas-tauksista.

4.2

Ympäristö ja ulkotilat

Taulukko I. Omaisten ja asukkaiden arviot ympäristöä ja ulkotiloja koskevien väittämien relevanssista ja toteutuvuudesta. (jatkuu seuraavalla sivulla...)

Väittämä:

Rakennuksen sijainti sopii hyvin hyvin autismin kirjon henkilöiden asuinrakennukselle (rakennuskanta ,naapurit, palvelut, liikenneyhteydet, jne...)

		Tärkeys						Toteutuvuus tässä rakennuksessa					
		eos	1	2	3	4	5	eos	1	2	3	4	5
Kohde 2	Omainen												
	Asukas												
Kohde 1	Omainen												
	Asukas												

Väittämä:

Piha-alue on turvallinen.

		Tärkeys						Toteutuvuus tässä rakennuksessa					
		eos	1	2	3	4	5	eos	1	2	3	4	5
Kohde 2	Omainen												
	Asukas												
Kohde 1	Omainen												
	Asukas												

Väittämä:

Pihalla käytetyt materiaalit ovat miellyttäviä.

		Tärkeys						Toteutuvuus tässä rakennuksessa					
		eos	1	2	3	4	5	eos	1	2	3	4	5
Kohde 2	Omainen												
	Asukas												
Kohde 1	Omainen												
	Asukas												

Väittämä:

Pihalla on mahdollista tehdä asukkaille mielekkäitä asioita.

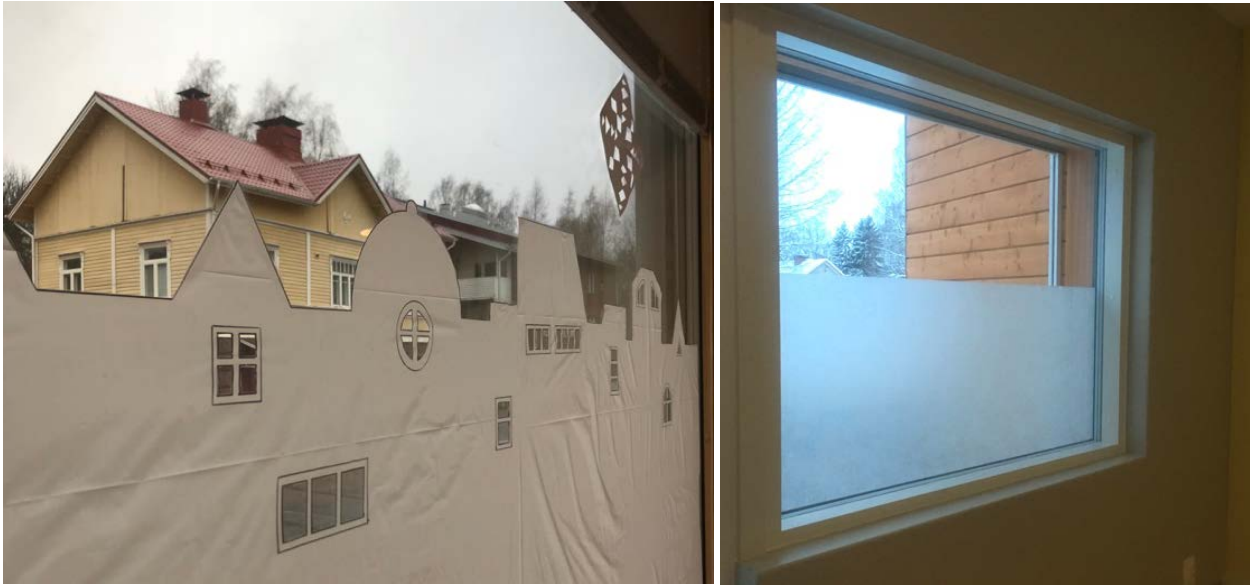
		Tärkeys						Toteutuvuus tässä rakennuksessa					
		eos	1	2	3	4	5	eos	1	2	3	4	5
Kohde 2	Omainen												
	Asukas												
Kohde 1	Omainen												
	Asukas												

Rakennusten sijoittuminen

”Ideaali varmaan olisi, että ihan lähellä ei olisi vilkkaita teitä eikä naapureita. Mutta sitten ei olisi ehkä palveluitakaan.” – Omainen

Toinen selvityksen kohteena oleva rakennus sijaitsee urbaanimmassa ympäristössä. Rakennus rajautuu suoraan jalkakäytäviin, jättäen mahdollisimman suuren osan tontista piha-alueeksi. Ensimmäisen kohteen rakennus sijaitsee omakotitalovaltaisella alueella. Rakennus asettuu kauemmaksi kadusta, jolloin piha-alue jää kadun ja rakennuksen väliin.

Henkilökunnan näkemykset rakennusten ihanteellisesta sijoittumisesta ovat ristiriitaisia. Toisaalta kummassakin kohteessa ollaan tyytyväisiä palveluiden läheisyyteen ja todettiin asukkaiden nauttivan esimerkiksi ravintola- ja elokuvakäynneistä ja käyvän usein ruokakaupassa henkilökunnan kanssa. Nykyisessä laajuudessa palveluiden käyttö tuskin olisi haja-asutusalueella mahdollista. Toisaalta erityisesti turvallisuusnäkökohdat puoltaisivat henkilökunnan mielestä syrjäisempää ja rauhallisempaa sijaintia. Erityisesti liikenteessä kulkeminen ja kanssakäyminen muiden ihmisten kanssa aiheuttavat huolta. Myös asukkaiden ulkoilureittien ja yleisen tien liikennettä pidettiin haastavana. Nykyiset lähinaapurit suhtautuvat kuitenkin molemmissa tapauksissa asukkaisiin ymmärtäväisesti.

Kuvat 3 ja 4. Jälkikäteen tehtyjä näkösuojia ikkunoissa.

Molempien kohteiden asukkaat ulkoilevat hiihtäen, lenkkeillen ja kävellen. Hyvät yhteydet ulkoilumaastoihin ja erityisesti metsään ovat tärkeitä. Myös omaisten vastauksissa lähimetsän tärkeys korostui. Haastateltavat ja omaiset pitivät metsää tai luontoa myös rakennuksesta avautuvien näkymien puolesta autismitikijon henkilölle kaikkein rauhoittavimpana. (Taulukko 1, s.19-20)

Kummassakin rakennuksessa on tehty kadun puolelle jälkikäteen omia näkösuojia sekä asuntoihin että yhteistiloihin (kuvat 3 ja 4). Näin tilat on suojattu ohikulkijoiden katseilta, mikä on tarpeen asukkaiden yksityisyyden turvaamiseksi.

Rakennusten ulkotilat

"Pihalla ei ole tilaa pelata ulkopelejä. Henkilökunnan autoille suunniteltu parkkialue vie suurimman osan pihasta, loppupiha on istutuksia ja kaiteita." – Asukas

"Kaunis piha. Puut ovat tärkeitä, antavat varjoa. Terasseilla voisi olla katos, voisi oleskella myös saateella ja kesällä suojaisi auringolta." – Omainen

Molempien rakennusten ulkotiloja pidettiin pääosin toimivina ja tärkeinä asukkaiden viihtyvyyden kannalta (taulukko 1, s. 19-20). Erityisesti kesäaikaan niitä käytetään huomattavan paljon. Pihalla muun muassa grillataan, pelataan ja hoidetaan puutarhaa. Omaiset kaipasivat pihalle lisää aktiviteetteja, kuten trampoliinia ja aurinkokatosta. Pihojen kokoa pidettiin henkilökunnan ja omaisten mielestä kummassakin kohteessa riittävänä, mutta eräs asukas kaipasi enemmän tilaa erityisesti ulkopeleille. Pihan esteettömyyteen ei henkilökunnan eikä asukkaan mielestä oltu suunnittelussa kiinnitetty tarpeeksi huomiota. Hiekkapäällyste on ongelmallinen kulkupinta rollaattorin tai pyörätuolin kanssa liikkuvalle. Myös asukas huomautti kompastusriskistä eri materiaalien rajapinnassa. Kohteessa 2 kaivattiin kaikissa vastaajaryhmissä piha-aitaa. Aita mahdollistaisi asukkaille itsenäisemmän oleskelun ja myös viestisi alueen muille asukkaille, että piha ei ole läpikulkualue tai yleinen oleskelutila. Nykytilanteessa ulkopuoliset henkilöt oleskelevat joskus pihalla. Puolestaan kohteen 1 omaiset mainitsivat pihalla olevan aidan

erikseen turvallisuutta lisäävänä tekijänä, sillä matalakin aita estää asukkaita säntäämästä täysin yllättäen kadulle (kuva 5). Aidan toivottiin jopa olevan korkeampi.

Kummassakin kohteessa asukkailla on käytössään myös henkilökohtainen ulkotila (maantasossa terassi, toisessa kerroksessa parveke). Näiden tilojen käyttöaste vaihtelee asukaskohtaisesti. Jotkin asukkaat käyttävät terassin ovea pääasiallisena kulkuovenaan. Suoraa käyntimahdollisuutta asunnosta ulos pidettiin tärkeänä joustavuutta ja asukkaiden elämänlaatua parantavana tekijänä. Henkilökunta toivoi, että asuntokohtaisien ulko-ovien yhteydessä olisi tuulikaapit, jotka estäisivät viheltämistä, lian kulkeutumista sisälle ja kylmän ilman kulkeutumisen asuntoon. Toisen kerroksen parvekkeet eivät toimi sisäänkäynteinä. Tätä ei haastatteluissa tai kyselyissä kuitenkaan pidetty ongelmallisena. Joitakin muutoksia tehtiin jälkikäteen terasille/parvekkeille asukkaiden tarpeiden vuoksi.

Kuva 5. Piha-alueen aitoja.

Asunnot

Taulukko 2. Omaisten ja asukkaiden arviot sisätiloja koskevien väittämien relevanssista ja toteutuvuudesta.
(jatkuu seuraavalle sivulle...)

Väittämä:

Rakennus on turvallinen.

		Tärkeys					
		eos	1	2	3	4	5
Kohde 2	Omainen						
	Asukas						

Toteutus tässä rakennuksessa

eos	1	2	3	4	5

Väittämä:

**Asukkaan on helppo liittyä
halutessaan muiden
seuraan.**

		Tärkeys					
		eos	1	2	3	4	5
Kohde 2	Omainen						
	Asukas						

Toteutus tässä rakennuksessa

eos	1	2	3	4	5

Väittämä:

**Sosiaalisia tilanteita ja
muiden ihmisten
kohtaamisia voi
tarvittaessa välttää
rakennuksessa.**

		Tärkeys					
		eos	1	2	3	4	5
Kohde 2	Omainen						
	Asukas						

Toteutus tässä rakennuksessa

eos	1	2	3	4	5

Väittäjä:

Asukkaan on helppo liikkua rakennuksessa.

		Tärkeys					
		eos	1	2	3	4	5
Kohde 2	Omainen						
Kohde 1	Asukas						

		Toteutuvuus tässä rakennuksessa					
		eos	1	2	3	4	5
Kohde 2	Omainen						
Kohde 1	Asukas						

Väittäjä:

Omaiset voivat yöpyä asukkaan luona.

		Tärkeys					
		eos	1	2	3	4	5
Kohde 2	Omainen						
Kohde 1	Asukas						

		Toteutuvuus tässä rakennuksessa					
		eos	1	2	3	4	5
Kohde 2	Omainen						
Kohde 1	Asukas						

Väittäjä:

Asukkaalla on riittävästi säilytystilaa.

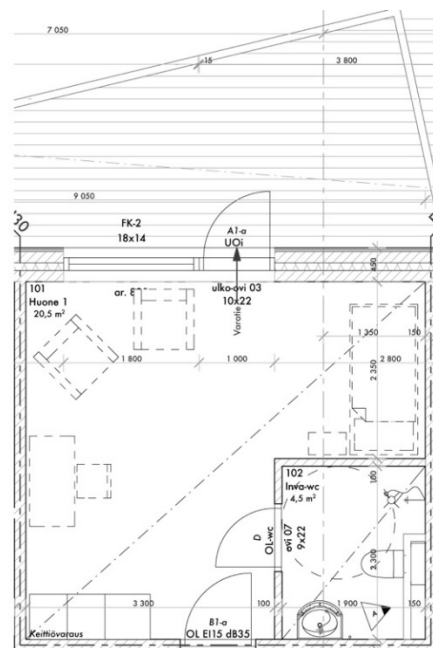
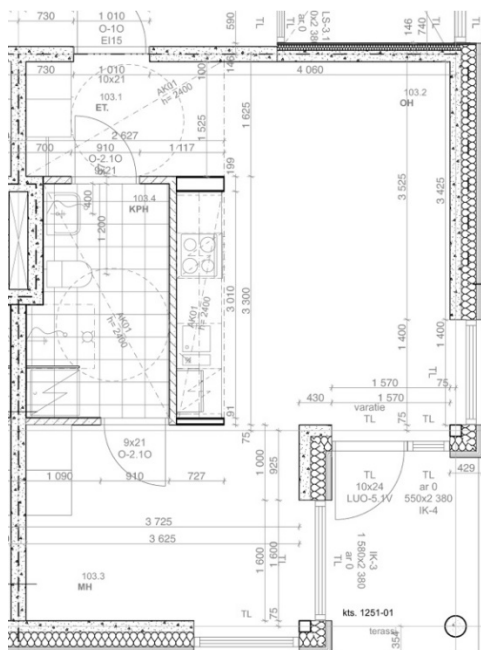
		Tärkeys					
		eos	1	2	3	4	5
Kohde 2	Omainen						
Kohde 1	Asukas						

		Toteutuvuus tässä rakennuksessa					
		eos	1	2	3	4	5
Kohde 2	Omainen						
Kohde 1	Asukas						

Asuntojen koko ja toimivuus

"Kivathan ne on ja tilavat, vaikka itekin muuttasin semmoseen." – Työntekijä

Asunnot ovat kooltaan 25–35,3 m². Suurempi asunto mahdollistaa tilan selkeämmän jakamisen eri toiminnoille (eteinen, kylpyhuone, ”makuuhuone”, oleskelutila ja avokeittiö) kun taas pienempi asunto/huone on kylpyhuonetta ja makuualkovia lukuun ottamatta yhtä tilaa, eikä asukkailla ole omia keittiöitä (kuvat 6 ja 7). Toimintojen jakautumista omiin ”soppiin” pidettiin henkilökunnan haastatteluissa hyvänä asiana, sillä se helpottaa asukkaiden keskittymistä kulloiseenkin toimintaan. Läpikuljettavaa wc-tilaa pidettiin hyvänä ratkaisuna. Toinen wc:n ovi palvelee samalla kulkuna suoraan makuuhuoneesta wc:hen esimerkiksi yöaikaan. Toisen kohteen asunnoissa asuntojen sisäänpäin aukeavat ovet ja wc:n ovi osuvat joissain asunnoissa toisiinsa ollessaan auki.

Kuvat 6 ja 7. Asuntojen pohjapiirrokset.

Ensimmäisessä kohteessa ei asukkailla ollut omia keittiöitä, mutta keittiövaraukset oli tehty valmiiksi. Toisessa kohteessa yksi asukas käyttää asunnon keittiötä itsenäisesti ja kaksi avustetusti. Henkilökunta korosti kuitenkin keittiön olevan tärkeä esimerkiksi omaisten vieraillessa, jolloin kahvit voidaan keittää oman asunnon rauhassa. Sähkön- ja vedenkatkaisumahdollisuus on henkilökunnan ja omaisen mukaan kuitenkin tärkeää ja suurimmalla osalla asukkaista keittiöt ovat pääosan ajasta ilman virtaa. Muunneltavuus on asunnoissa tärkeää niin varustuksessa kuin kalustuksessaakin ottaen huomioon asukkaiden erilaisen toimintakyvyn. (Kuvat 8 ja 9).

Asuntoihin kaivattiin yleisesti lisää korkeaa kaappitilaa ja toisaalta todettiin, että keittiökaappeja voisi olla vähemmänkin. Säilytystilojen riittävyudessa oli omaistenkin mielestä kaikkein eniten kehittämisen varaa (taulukko 2, s. 23-24).

Sekä asuntojen, että oleskelutilan katossa kulkevat järeät palkit, joihin voidaan ripustaa riippukeinoja ja muita keinumis- ja roikkumisvälineitä (kuva 9, s. 26). Nämä ovat ahkerassa käytössä.

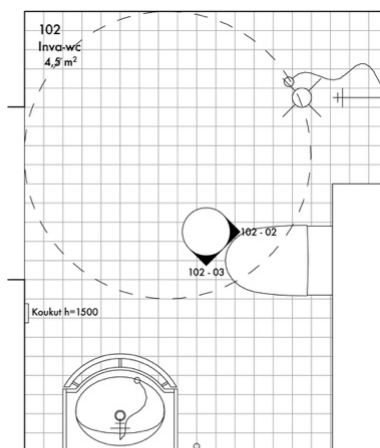
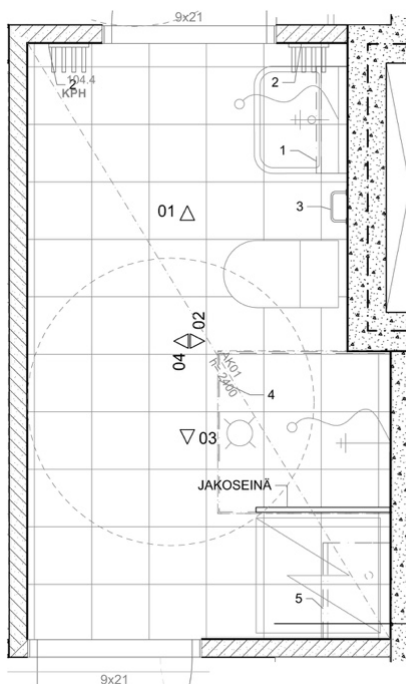

Kuvat 8 ja 9. Esimerkkejä asuntojen sisustuksista (kohde 2 vasemmalla, kohde 1 oikealla).

Asuntojen WC-tilat

Ensimmäisessä asumiskohteessa asuntojen wc:t noudattavat melko perinteistä inva-mitoitetun wc:n mallia (kuva 11, s. 27) ja toisessa asuntojen wc-tilat ovat läpikuljettavat, osittain turvallisuuksista ja osittain käytön helpottamiseksi. Asukkailla on wc-tiloissa omat pyykinpesukoneet (kuva 10, s. 27).

Haastatteluissa henkilökunta totesi wc-tilojen kynnyksen estävän nosturin käytön pesutilanteissa, mikäli joku asukkaista olisi liikuntaesteinen. Vaikka wc-tilassa on huomioitu pyörätuolin kääntymissäde, henkilökunta piti tilaa liian pienenä liikuntaesteisen asukkaan pesemiseen tarvittavalle lavetille. Myöskään toisen kohteen wc:ssä ei pesulavetilla mahdu toimimaan ja sielläkin on tavalliset kynnykset, mutta esteettömyysongelma ei noussut esiin. Yhteispesutila saunan yhteydessä on kuitenkin väljästi mitoitettu, joten mahdollisen tulevan liikuntaesteisen asukkaan peseytyminen onnistuisi siellä.

Kuvat 10 ja 11. Asuntojen wc:t.

Viihtyisyys ja yksityisyys

Asuntoja pidettiin molemmissa kohteissa viihtyisinä ja hyvin tarkoitukseensa soveltuvina. Molemmissa kohteissa korostettiin omien asuntojen ja tavaroiden merkitystä asukkaiden hyvinvoinnille ja kummassakin kohteessa asunnot on sisustettu asukkaiden omilla kalusteilla (kuvat 8 ja 9, s. 26). Asuntojen äänieristys on kummassakin kohteessa hyvä. Asuntoihin liittyvät henkilökohtaiset ulkotilat ovat käytössä vaihtelevasti, mutta ovat joillekin asukkaille todella tärkeitä. Asunnosta avautuvia näkymiä pidettiin kummassakin kohteessa erittäin tärkeinä, mutta ne olivat osittain ongelmallisia useastakin syystä. Eräs asunto avautuu näkymiltään varaston seinään, mikä on omaisen mielestä tyyliä, kun taas kadulle avautuvat ikkunat ovat sopimattomia muista syistä. Asukkaita saattaa häiritä ulkona tapahtuvat asiat, mutta suurempana ongelmana pidettiin yksityisyydensuojan toteutumista. Asukkaat saattavat toimia poikkeavasti, mikä puolestaan voi herättää ohikulkijoiden mielenkiinnon tarpeettomasti. Kaikkein onnistuneimpina pidettiin metsäistä näkymää.

Käyttöarvon lisäksi omalla tilalla on myös tärkeä symboliarvo. Henkilökunta käytti esimerkkinä asukkaiden omia pesukoneita. Nekin, jotka eivät käytä konetta itsenäisesti, ovat silti todella ylpeitä ja iloisia siitä, että heillä on oma kone, kuten tavallisissa asunnoissa.

Valaistus ja lämpötila

Huoneen pimentäminen valoisaan vuodenaikaan on tärkeää asukkaiden vuorokausirytmien ylläpitämiseksi. Molemmissa asumiskohteissa huoneiden ikkunat ovat yksinkertaisia, eikä lasien väliin saa asennettua kaihtimia tai rullaverhoja. Joillekin asukkaille esillä olevat kaihtimet ja verhot ovat kuitenkin niin kiinnostavia (ts. kutsuvia kosketeltavia), eikä ne pysyneet siksi ehjänä. Eräälle asukkaalle oli asennettu tämän takia ulkopuolinen markiisi. Henkilökunnan mielestä on kuitenkin ongelmallista, että vaihtoehtoina on täysi pimentäminen, joka viestii asukkaalle yötä ja nukkumaanmenoa, tai suora häikäisevä auringonpaiste.

Kummassakin kohteessa asuntojen lämpötilat ovat säädettävissä asuntokohtaisesti. Tätä pidettiin hyvänä, sillä asukkaiden lämpötilamieltymykset vaihtelevat. Kohteessa 2 lämpötilansäätö tapahtuu asunnosta käsin, jolloin asukkaat saattavat vahingossa asettaa säädöt ääriasentoihin. Kohteessa 1 säätö tapahtuu henkilökunnan toimesta, mitä pidettiin toimivampana vaihtoehtona.

4.3

Yhteistilat

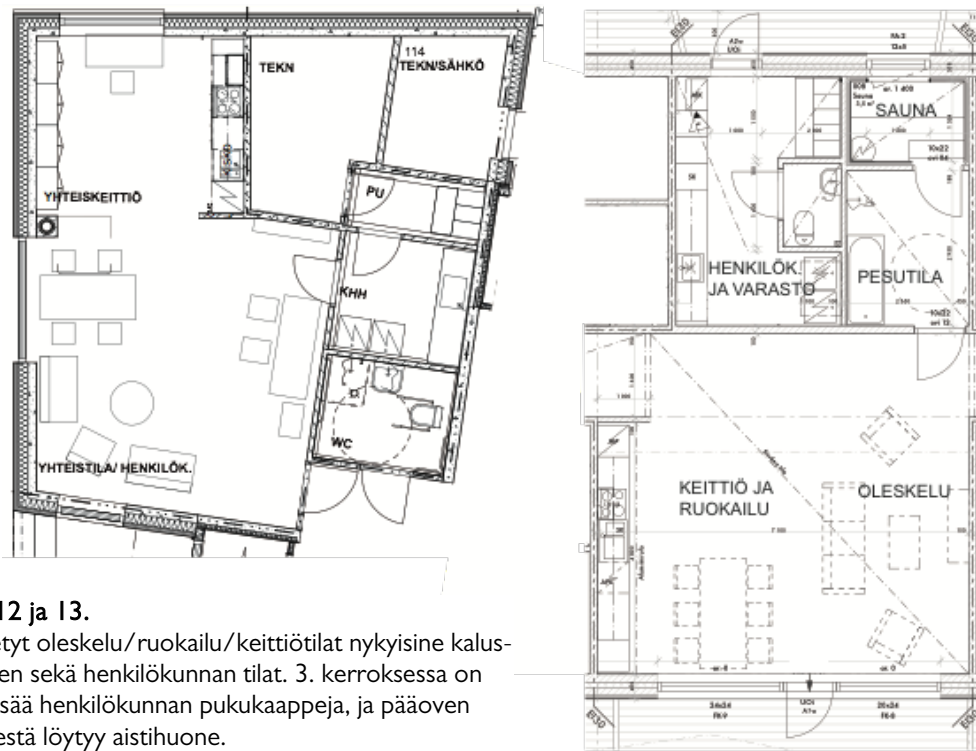
Yhteistilojen koko ja toimivuus

”Tila saattaa tuntua välillä vähän ahtaalta ja meluisalta, kun on liikkuvia ja energisiä ihmisiä, joista useilla on asiaa samaan aikaan. Et sit ois hyvää jos ois vaikka parikin oleskelutilaa...et ois voinu vähän jakaa.” – Työntekijä

Kohteessa 1 asukkaiden yhteistiloja ovat yhdistetty olohuone/ruokailutila/keittiö ja aistihuone. Lisäksi he osallistuvat pyykinpesuun kodinhoitohuoneessa, sekä käyttävät saunaa ja pesutilaa. (Kuva 13, s. 29) Kohteessa 2 yhteistiloja ovat alakerran aula sekä yhdistetty olohuone/ruokailutila/keittiö. Saunaa tai aistihuonetta ei ole ja pyykinpesu tapahtuu pääosin asunnoissa. Kodinhoitohuone on lähinnä henkilökunnan käytössä. (Kuva 12, s. 29)

Kummassakin kohteessa yhteistila oli pieni sekä henkilökunnan että omaisten mielestä. Tilan ahtaus johtuu osittain siitä, että ruokailupöytä on siirretty keittiön yhteydestä olohuoneeseen. Nykyiset asukkaat tarvitsevat ympärilleen niin paljon tilaa ruokaillessaan ja keittiössä toimiesseen, että alun perin pöydälle suunniteltu paikka osoittautui käytännössä liian ahtaaksi. Olohuoneessa on myös henkilökunnan kirjauspiste, mikä syö asukkaiden käytössä olevia neliöitä entisestään. Alun perin toisen kerroksen aulaa oli myös tarkoitus käyttää oleskeluun, mutta palomääräysten vuoksi sitä ei saa kalustaa. Kummankin tarkastellun kohteen henkilökunta toivoi, että keittiö olisi rajattu selkeämmin erilleen oleskelutilasta (ks. kohta 4.4 - Keittiö- ja ruokailutilat).

Asunnot asettuvat molemmissa kohteissa luontevasti suhteessa yhteistiloihin ja kulku niiden välillä on pääosin helppoa.

Kuvat 12 ja 13.

Yhdistetyt oleskelu/ruokailu/keittiötilat nykyisine kalustuksineen sekä henkilökunnan tilat. 3. kerroksessa on lisäksi lisää henkilökunnan pukukaappeja, ja pääoven yhteydestä löytyy aistihuone.

Yhteisöllisyys ja yksityisyys

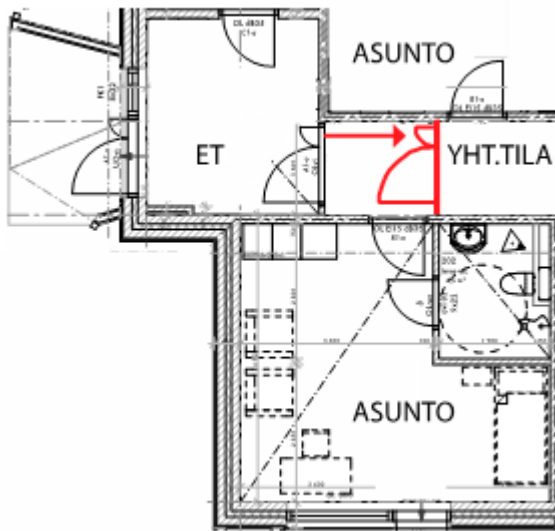
"Ainoa rauhaista paikka on oma asunto." – Asukas

Henkilökunnan, asukkaiden ja omaisten mielestä yhteistiloja olisi voitava jakaa nykyistä enemmän kummassakin kohteessa, jotta asukkaat voisivat paremmin säädellä sosiaalisista tilanteista aiheutuvan kuormituksen määrää. Asteittaisia siirtymismahdollisuuksia yksityisen ja yhteisöllisen välillä ei nykyisellään ole, vaan asukkaat ovat joko asunnoissaan omassa rauhassa tai osallistuvat yhteistilassa tapahtuvaan toimintaan. Sosiaaliset tilanteet voivat olla asukkaille kuormittavia, joten he tarvitsisivat jonkinlaisia "välitiloja", joihin voisi vetäytyä hetkeksi ja sitten liittyä helposti taas muiden seuraan.

Sisäänkäynnit ja kulkutilat

Kulkutilojen mitoitus on kummassakin kohteessa väljää, eivätkä asuntojen ovet avaudu suoraan toisiaan kohti, mikä on tärkeää yllättävien kohtaamisten ja niitä seuraavien mahdollisten konfliktitilanteiden ehkäisyssä. Käytäväleveys vaihtelee 1400 ja 1900 mm välillä.

Ensimmäisen kohteen rakennukseen kuljetaan pääosin yhteisen eteisen kautta. Eräs asukas joutui jonkin aikaa kulkemaan asuntoonsa suoraan ulkoa, sillä hänelle oli liian kuormittavaa mennä eteisestä yhteistilan kautta asuntoon. Hänen asuntonsa sijaitsee aivan eteisen vieressä ja niinpä välioivea siirtämällä pystyttiin myöhemmin mahdollistamaan kulku kyseisen asukkaan asuntoon suoraan eteisestä, ilman tarvetta kulkea yhteistilan kautta (kuva 14, s. 30). Ratkaisu on periaatteessa toimiva, joskin ovet ovat nyt turhan lähellä toisiaan ja yllättävissä tilanteissa väistämistilaa jää liian vähän. Asukkaiden erilaiset asumistarpeet tulisi henkilökunnan mielestä olla rakennuksessa jo valmiiksi asuntojenkin välillä.

Kuva 14.

Eteisen ovea on siirretty, jotta yhteen asunnoista päästään kulkemaan suoraan eteisestä muita kohtaamatta.

Toisessa kohteessa vierailija astuu ensin aulaan. Varsinaista eteistä ei ole, vaan asukkaat vievät ulkovaatteensa asuntojensa eteisiin, kun taas toisessa kohteessa ulkovaatteita säilytetään yhteisessä eteisessä. Talviaikaan eteinen on liian pieni kaikkien vaatteiden säilytykseen, mikä tekee yleisvaikutelmasta kaoottisen.

Kerrostaloratkaisussa neljä asuntoa sijoittuu maantasoon ja neljä toiseen kerrokseen. Kaksikerroksisuus asettaa henkilökunnan mukaan haasteita lähinnä silloin, jos haastavasti käyttäytyvää asukasta täytyy saattaa portaissa. Tällöin kolmen ihmisen pitäisi mahtua kulkemaan rinnakkain, mikä ei onnistu porrassyöksen leveyden ollessa 1 240 mm. Muutoin asukkaat kulkevat portaissa ongelmitta itsenäisesti. Rakennuksessa on myös hissi, mutta se on vähäisellä käytöllä, sillä nykyiset asukkaat tarvitse liikkumiseen apuvälineitä. Hissi on ollut ajoittain epäkunnossa, kun asukkaat ovat painelleet nappeja niin innokkaasti. Kummassakin kerroksessa on myös käytäväaula. Ne ovat kuitenkin palomääräysten vuoksi vajaakäytöllä. Maantasokerroksen aulaa käytetään mm. tanssitilana, johon se kalustamattomana hyvin soveltuukin.

Keittiö- ja ruokailutilat

"Jos keittiötä ois pystynyt pikkasen ees rajaamaan." – Työntekijä

Keittiöt sijoittuvat kummassakin kohteessa ruokailu- ja oleskelutilan yhteyteen (kuvat 12 ja 13, s. 29). Keittiöissä laitetaan ruokaa päivittäin ja myös asukkaat osallistuvat toimintaan toimintakykynsä mukaan. Joillekin asukkaille keittiöt säätimiseen ja ovineen ovat kuitenkin liian haastavia, eivätkä he voi olla tilassa keittiön ollessa auki. Keittiökalusteet ovatkin molemmissa kohteissa suljettavissa katosta laskeutuvan moottoroidun rullaimen taakse tarvittaessa. Rullain kuitenkin rajoittaa muiden asukkaiden ja henkilökunnan mahdollisuuksia käyttää keittiötä silloin, jos keittiölaitteista häiriintyvä asukas oleskelee yhteistilassa tai keittiössä. Tämän vuoksi kummankin kohteen henkilökunta ja myös eräs omainen toivoivat, että keittiö olisi erotettu selkeämmin oleskelutilasta. Ruokailun sijoittuminen erilliseen tilaan auttaisi henkilökunnan mukaan myös kaikkia asukkaita keskittymään ruokailuun. Henkilökunta piti keittiötä turhan pienenä ottaen huomioon, että sitä käyttää enimmillään jopa 8 henkilöä samanaikaisesti.

4.4

Henkilökunnan tilat

”Jos on kokouksia niin pitää sitten asukkaita rajata tästä (tilasta) pois, mikä on ... heitä kohtaan vähän väärin, että pitää omassa kodissaan väistyä. Jotkut saattavat siitä närkästyä, ja ymmärrän kyllä.” – Työntekijä

Henkilökunnan tilat ovat kummassakin rakennuksessa integroitu muihin tiloihin. Näin on vähennetty tiloista aiheutuvaa kulurasitusta. Sekä henkilökunta, omaiset että asukkaat pitivät ratkaisua kuitenkin ongelmallisena. Tietosuojaan vaarantuminen (keskustelut ja kirjallisen aineiston esillä oleminen) on yksi ongelma ja toisaalta pidettiin ikävänä myös sitä, että henkilökunta toiminnallaan ”valtaa” asukkaiden kodiksi lukeutuvaa yhteistilaa, kun ei ole muutakaan paikkaa kirjata tai pitää kokouksia ja taukoja. Kokoustaminen yhteistilassa edellyttää oven sulkemista asukkailta. Normaalisti avoinna olevan tilan sulkeminen saattaa herättää asukkaissa levottomuutta ja toisaalta oven läpi voi kantautua heille kuulumattomia asioita.

Kirjaamiselle henkilökunta kaipasi rauhallista paikkaa poissa asukkaiden silmistä. Osittain tämä on tietoturvakysymys, mutta myös asukasviihtyvyysskysymys. Henkilökunta piti tylynä sitä, että he istuvat tietokoneella, kun asukkaat haluavat keskustella. Tällöin kirjaaminen keskeytetään ja usein sitä tehdään vain yövuorossa, mikä ei ole toimiva ratkaisu. Ensimmäisessä kohteessa kirjaaminen tehdään kodinhoitohuoneessa, jossa myös käydään pieniä keskusteluita. Asukkaatkin osallistuvat kuitenkin kodinhoitohuoneen toimintoihin, joten tämä tila ei toimi luottamuksellisten papereiden ja muiden osalta. Lääkkeiden säilytykselle ja jakelulle pitäisi olla erillinen, lukittava tila.

Henkilökunnan pukeutumistilat ovat kohteessa 1 pienet ja koostuvat käytännössä muutamasta kaapista kodinhoitohuoneen nurkassa. Sukupuolille ei ole eroteltu pukeutumistiloja. Lähellä sijaitsevassa toisessa yksikössä on isommat sosiaalitilat, mutta käytännössä niitä ei voida hyödyntää etäisyyden vuoksi. Asukkaita ei voi jättää hetkeksikään ja heidän kanssaan ulos lähtiessä pitäisi henkilökunnan pukeutua asukkaiden kanssa. Kerrostalokohteessa maantasokerroksessa sijaitsee pieni pukeutumistila. Kolmannessa kerroksessa sijaitsevia pukeutumistiloja on laajennettu saman kerroksen varastoon jälkepäin.

Kohteessa 1 henkilökunnalla on käytössään oma wc. Toisessa kohteessa varsinaista henkilökunta-wc:tä ei ole, mutta käytännössä aulan yhteydessä olevaa wc:tä käyttää pääosin henkilökunta, sillä asukkaat käyttävät tarvittaessa asuntonsa wc:tä.

4.5

Aputilat

Yleiset wc- ja pesutilat

Kohteessa 1 asukkailla on käytössään yhteinen sauna, sekä pesutila poreammeineen. Kohteeseen 2 alun perin suunniteltu sauna karsiutui kustannusten vuoksi suunnittelun aikana. Sauna lämmitetään pari kertaa viikossa ja se on ahkerassa käytössä. Poreametta on käytetty vähemmän, osittain johtuen sen rikkoutumisesta asukkaiden käsittelyssä. Yksi kyselyyn vastanneista omaisista kaipasi saunaa myös toiseen kohteeseen.

Siivous-, pyykinpesu- ja kodinhoitotilat

Kodinhoituhuone sijoittuu kummassakin kohteessa oleskelutilan läheisyyteen. Aukkaat osallistuvat pyykinpesuun kodinhoituhuoneessa ja niiden asukkaiden kanssa tehtävä vaatehuolto tapahtuu asunnoissa, joissa on oma pyykkikone. Kodinhoituhuone on samalla myös henkilökunnan kirjaus- ja sosiaalitila. Vuoron vaihtuessa kahdeksan henkilökunnan jäsentä vaihtaa tilassa vaatteita. Ottaen huomioon, kuinka kovalla käytöllä tila on, se on pinta-alaltaan pieni. Pesukoneen ja kuivausrummun huminassa puhutaan kummassakin kohteessa luottamuksellisia puheluita ja käydään henkilökunnan kahdenkeskisiä keskusteluja. Tämän toiminnan siirtäminen tarkoituksenmukaisempaan tilaan vapauttaisi kodinhoituhuoneesta tilaa sen varsinaiseen käyttötarkoitukseen.

Kohteessa 2 ei ole kodinhoituhuoneen lisäksi muita siivoustiloja. Siivoushuone sijaitsee rakennuksen kolmannessa kerroksessa. Henkilökunnan haastatteluissa siivoustilat eivät nousseet esiin eikä selvityksessä haastateltu siivoushenkilökuntaa, joten heidän näkemyksiään tilojen toimivuudesta ei kuultu. Pohjapiirrosten perusteella siivoushuone vaikuttaisi riittävän kokoiselta, mutta toisessa kohteessa sitä ei vaikuta olevan lainkaan.

Varastotilat

Kohteessa 2 jokaiselle asunnolle kuuluu kolmannessa kerroksessa sijaitseva häkkivarasto, joista suurin osa oli kohdekäynnin aikana lähes tyhjiä. Rakennuksen yleisvarasto on osittain henkilökunnan pukutilakäytössä.

Kohteessa 1 asukkailla ei ole asuntojen ulkopuolisia säilytystiloja. Henkilökunta ja omaiset huomauttivat ulkoiluvälinevaraston tarpeesta, jossa voisi varastoida esimerkiksi asukkaiden luistimia, suksia ja pyöriä. Rakennuksen yhteiset varastotilatkin ovat pohjapiirrostartkastelun perusteella melko pienet ja sijoittuvat kokonaisuudessaan kodinhoituhuoneeseen/ henkilökunnan pukutilaan. Todellisuudessa säilytystilaa on vielä vähemmän kuin piirustuksista ilmenee, sillä keittiöön tarvittu ylimääräinen jääkaappi on sekin sijoitettu samaan tilaan. Säilytystilan puuttuessa varastointi siirtyy helposti yhteistiloihin.

Kummankaan kohteen tilojen suunnittelussa ei ole huomioitu lääkelain mukaisia vaatimuksia lääkkeiden säilytykselle.

4.6

Kalusteet, varusteet ja materiaalit

Taulukko 3. Omaisten ja asukkaiden arviot kalusteita, varusteita ja materiaaleja koskevien väittämien relevanssista ja toteutuvuudesta. (jatkuu seuraavalla sivulla...)

Väittämä: Lattiapinnoissa ei ole askelmia eikä voimakkaita värieroja, kontrasteja tai hahmoja.	Kohde 2	Omainen	Tärkeys						Toteutus tässä rakennuksessa					
			eos	1	2	3	4	5	eos	1	2	3	4	5
		Asukas												
Väittämä: Asunnon valaistus on asukkaalle miellyttävä (valaisimet ja päivänvalolosuhteet).	Kohde 2	Omainen	Tärkeys						Toteutus tässä rakennuksessa					
			eos	1	2	3	4	5	eos	1	2	3	4	5
		Asukas												
Väittämä: Rakennuksen materiaalit tuntuvat miellyttäviltä.	Kohde 2	Omainen	Tärkeys						Toteutus tässä rakennuksessa					
			eos	1	2	3	4	5	eos	1	2	3	4	5
		Asukas												
	Kohde 1	Omainen	Tärkeys						Toteutus tässä rakennuksessa					
			eos	1	2	3	4	5	eos	1	2	3	4	5
		Asukas												

Väittäjä:

Kalusteet ja materiaalit ovat hiljaisia, hajuttomia ja väritykseltään tasapainoisia.

		Tärkeys						Toteutuvuus tässä rakennuksessa					
		eos	1	2	3	4	5	eos	1	2	3	4	5
Kohde 2	Omainen												
	Asukas												
Kohde 1	Omainen												
	Asukas												

Kestävyys ja puhdistettavuus

"Sohvat likaantuvat helposti, vaikea puhdistaa. Samoin tuolit epähygieeniset." – Asukas

Kaikkien kalusteiden, varusteiden ja materiaalien kestävyys on kohteissa koetuksella. Järeätkin ovenkarmit ovat löystyneet jatkuvasta kulutuksesta. Toisessa kohteessa jalkalistat ovat terästä, sillä joitain asukkaita saattaa kiinnostaa listojen irrottaminen ja paljastuvan aineksen murentaminen. Samasta syystä ovissa ei ole karmilistoja, vaan karmin ja seinän välinen rako on kitattu. Toisessa kohteessa ratkaisut ovat tavanomaisia, mutta se ole ollut asukkaille ongelma.

Materiaalit likaantuvat helposti joidenkin asukkaiden kovassa käsittelyssä, ja toisia asukkaita epäpuhtaus saattaa häiritä erityisen paljon. Materiaalien puhdistettavuus on siksi tärkeää, mutta kodikkuudesta ei tule luopua puhdistettavuuden nimissä.

Turvallisuus

Kalusteiden, varusteiden ja materiaalien turvallisuus on tärkeää. Asukkailla on erilaisia tarpeita ja siksi materiaalien valinta edellyttää huolellista perehtyneisyyttä tarjolla oleviin vaihtoehtoihin. Esimerkiksi jonkun kohdalla seinämaalien myrkyttömyys on tärkeää, toisen kohdalla taas kalustus on minimoitu ja kalusteet ovat tukevasti kiinnitettyjä.

Aistiesteettömyys

”Tärkeää, että ei kaiu, ja äänieristys on kunnossa. Ne toteutuvat hienosti.” – Omainen

Aistiesteettömillä materiaalivalinnoilla voidaan vähentää aistikuormitusta. Aistiesteettömyyden arvioimiseen käytettiin Satakunnan ammattikorkeakoulun ja Autismi- ja Aspergerliiton ja Suomen Erityisherät ry:n laatimaa Tilojen esteettömyyskartoitus aistit huomioiden –tarkistuslistaa.¹¹

Kummankin kohteen suunnittelussa on kiinnitetty huomiota äänieristykseen ja akustiikkaan ja niihin oltiin tyytyväisiä (taulukko 3, sivut 33-34). Käytävien ja yhteistilan katot on käsitelty ruiskutettavalla akustoivalla pinnoitteella ja käytävätilojen alakatot ovat akustisia levyjä. Yhteistilassa on käytetty kipsilevyjä. Auditiivisesti harmonista ympäristöä suunniteltaessa myös taustääänen minimoiminen on tärkeää. Yksi omainen ja henkilökunta huomauttivat viheltävistä terassien ovista. Taustääniä ei muutoin pidetty merkittävänä ongelmana kummassakaan kohteessa, mutta asukkailta saadun suoran palautteen vähyyden vuoksi ongelma on voinut jäädä piiloon. Kalusteiden käytöstä, ovien sulkemisesta, kävelystä ja muusta toiminnasta ei koettu syntyvän häiritsevää ääntä kohteissa eikä ääniä kuulunut häiritsevästi myöskään ulkoa (taulukko 3, sivut 33-34).

Näköaistimusten esteettömyys on huomioitu vaihtelevasti. Värit ovat harmonisia ja edistävät tilan hahmottamista. Pinnat eivät ole kohteissa häiritsevän kiiltäviä, eivätkä pintamateriaalit ole myöskään voimakkaasti kuvioituja, mikä on hahmottamisen kannalta hyvä. Laattalattian saumat saattavat olla häiritseviä ja puolestaan portaissa kontrastiraidat helpottaisivat hahmottamaan askelmia. Valaistus on pääosin häikäisemätöntä, mutta henkilökunta toivoi käytävän valaistukselle monipuolisempia säätömahdollisuuksia. Käytävän valaisinten ei pitäisi aktivoitua öisin liiketunnistimella (”rävähtää päälle”), vaan ne voisivat olla yöaikaan pysyvästi himmeämmät. Osa asukkaista pitää ovea öisin raollaan ja he saattavat tulkita käytävällä palavan valon merkiksi aamusta. Toisessa kohteessa puolestaan toivottiin suojaa isojen ikkunoiden läpi paistavalta häikäisevältä auringolta. Myös pihavalaisimia pidettiin häiritsevinä, sillä ne ovat niin lähellä ja niin korkealla, että valo paistaa huoneiden ikkunoista sisään.

Häiritseviä tunto- tai hajuaistimuksia aiheuttavia ratkaisuja ei noussut esiin, mutta asukkailta saatujen vastauksien vähäisyyden vuoksi voi olla, että ne jäivät tekijöiltä piiloon.

4.7

Esteettömyys

Kummankin rakennuksen henkilökunta piti esteettömyyttä erittäin tärkeänä, vaikka nykyiset asukkaat eivät käytä liikkumisen apuvälineitä. Henkilökunta nosti esiin kynnykset sekä asuntojen wc-tilojen soveltumattomuuden pesulavetille ja nosturille.

Perinteisen esteettömyysajattelun ja pyörätuolin kääntymissäteen lisäksi haastatteluissa nousi esiin autismikirjon henkilöiden tavallista suurempi tilantarve kaikissa toiminnoissa. Pöydän ääressä, käytävillä, keittiössä ja muissa tilanteissa tarvitaan tilaa esimerkiksi suurempien liikerautojen ja laajemman henkilökohtaisen reviirin vuoksi, sekä yllättävien kohtaamisten ja mahdollisten konfliktitilanteiden ennaltaehkäisemiseksi. Henkilökunnalla ja myös muilla asukkailla tulisi aina olla riittävästi tilaa väistää, mikäli tilanne sitä vaatii.

¹¹ Satakunnan ammattikorkeakoulu, 2014

Tekniset järjestelmät

Tekniikkaa on käytetty kummassakin kohteessa turvallisuuden parantamiseen. Yövuorossa oleva työntekijä voi turvalattian avulla seurata asukkaiden liikkumista myös lähellä olevasta yksiköstä käsin ja parvekkeiden ja terassien oviin asennetut avautumishälyttimet varoittavat asukkaan poistuessa kotoaan. Sähkön- ja vedenjakelu on kummassakin kohteessa katkaistavissa asuntojen ulkopuolelta, mikä on välttämätöntä arjessa.

Tiloissa, joissa asukkaat liikkuvat, tekniikka on asennettava mahdollisimman korkealle, jotta se on asukkaiden ulottumattomissa. Asukkaita kiinnostaa yleensä termostaatit ja pistorasiat, jotka ovat heidän ulottuvillaan. Asuntojen sisälle pitäisi tuoda mahdollisimman vähän tekniikkaa ja esimerkiksi asuntokohtaiset sähkökaapit olisi ollut parempi sijoittaa keskitetysti asunnon ulkopuolelle.

5 Yhteenveto ja johtopäätökset

Tämän selvityksen lähtökohtana oli koota nykyisin hajallaan olevaa tutkimustietoa, sekä kerätä uutta kokemusperäistä tietoa selkeäksi kokonaisuudeksi erityisesti suunnittelijoille. Yhtenäinen, autismikirjon erityispiirteitä huomioon ottava huomioon ottava ohjeistus helpottaa suunnittelua ja myös tilaajapuolen suunnittelunohjausta, kun kustannuspaineiden puristuksessa voidaan tehdä päätöksiä resurssien kohdistamiseksi turvallisuuden ja viihtyvyyden kannalta merkittävimpiin asioihin.

Selvityksessä tehtiin huomioita valittujen autismikirjon henkilöille tarkoitettujen asumiskohdeiden sijainnin, tilojen, kalusteiden, varusteiden ja materiaalien soveltumisesta tälle asukasryhmälle. Määritellyt tutkimuskysymykset olivat *”Kuinka rakennuksen ulkotilat ja lähiympäristö nivoutuvat asukkaiden arkeen”, ”Kuinka rakennusten tilaratkaisut (oma tila/yhteistilat) tukevat asukkaiden pärjäämistä arjen tilanteissa”* sekä *”Kuinka rakennuksen kalustus- ja materiaalivalinnat ovat onnistuneet”*. Jokaisen tutkimuskysymyksen tuloksina löytyi sekä onnistuneita ratkaisuja, että kehityskohteita, mutta selvityksessä korostuu kehittämisenäkökulma.

Selvitys pohjautuu kohdekäynteihin, arkkitehtipiirustusanalyysiin, haastatteluihin ja kyselyihin sekä kattavaan lähdekirjallisuusanalyysiin. Selvityksen tuloksista, täydennettynä lähdekirjallisuusanalyysillä, johdettiin yleisiä lähtökohtia autismikirjon henkilöiden asumisyksiköiden arkkitehtisuunnittelijoille. Selvityksen tuloksia on esitelty tarkemmin kappaleessa 4 ja niistä johdetut arkkitehtisuunnittelun ohjeet kappaleessa 6. Tässä luvussa esitetään joitain johtopäätöksiä sekä huomioita tiedon keräämiseen liittyen.

Selvityksen perusteella voidaan todeta omaisten ja henkilökunnan jäsenten pitävän tarkasteltuja asumisyksiköitä pääosin toimivina ja viihtyisinä. Kyselyyn vastannut asukas suhtautui toimivuuteen kaikkein kriittisimmin.

Tutkimuskysymyksistä vähiten kommentteja kirvoittivat kalustus- ja materiaalivalinnat. Yleisesti niihin oltiin pitkälti tyytyväisiä, mutta keino- ja luonnonvalon säätelymahdollisuuksiin toivottiin monipuolisuutta. Eniten ajatuksia herättivät rakennusten sijoittuminen ja ulkotilat. Erityisesti naapurusto-nousi esiin isona kysymyksenä, ja toiveet palveluiden saavutettavuudesta sekä rauhallisesta sijainnista kaukana teistä ja naapureista olivat osittain vahvasti ristiriitaisia. **Selvästi kehittämisen varaa oli sisätilojen toiminnallisuudessa.** Erityisesti henkilökunnan tilojen ja asukkaiden yhteistilojen yhteiskäytön ja sen aiheuttaman joustamattomuuden koettiin huonontavan merkittävästi niin työn sujuvuutta kuin myös asukkaiden viihtyvyyttä ja oikeutta omaan kotiinsa.

Selvityksen tärkeimpiä löydöksiä ovatkin ärsykkeiden rajoittamisen ja tilojen suljettavuuden tarkeys. Tämä korostuu erityisesti yhteistiloissa, mutta pätee myös asuntoihin. Virikkeitä ja toimintoja täytyy voida rajata pois sellaisina hetkinä, kun asukas ei kykene niitä sietämään. Toinen tärkeä havainto on, että yhteistiloissa tapahtuva henkilökunnan toiminta, kuten kokoukset, saattavat aiheuttaa erityisesti tälle asukasryhmälle kohtuutonta kuormitusta, jos heidät silloin rajataan talon ainoan yhteistilan ulkopuolelle. Tilalliset puutteet eivät näin ollen vaikuta ainoastaan henkilökunnan työskentelyn sujuvuuteen, vaan ne heijastuvat negatiivisesti asukkaiden kokemukseen yhteistiloista osana heidän kotiaan. Monipuolisemmin jaetut yhteistilat voisivat helpottaa tilannetta.

Autismikirjon ilmenemismuotojen moninaisuus tekee suunnittelusta haastavaa. Selvityksessä on pyritty korostamaan erityisesti sellaisia asioita ja aihepiirejä, jotka palvelevat mahdollisimman suurta osaa potentiaalisista asukkaista. Sekä tilapäisiin, että pysyvämpiin muutoksiin tulisi varautua kaikilla suunnittelun osa-alueilla ja tiedostaa, että todellinen käyttö ja tarpeet voivat erota huomattavastikin suunnitellusta. Kohdevierailujen yhteydessä huomattiin, että kummassakin kohteessa oli jo parin ensimmäisen vuoden aikana tehty merkittävä määrä suurempia ja pienempiä muutoksia. Muuntojoustavuuden tarve ulottuu tilallisista ratkaisuihin taloteknisiin järjestelmiin ja kalustukseen. Pintamateriaalit joutuvat kohteissa kovalle koetukselle, joten laadukkaisiin ja kestäviin materiaaleihin ja ratkaisuihin kannattaa panostaa alusta saakka.

Autismikirjon ominaispiirteiden takia asukkaiden näkemysten kartoittaminen osoittautui vielä oletettuaakin haastavammaksi. Osalla kommunikaatioon liittyvät haasteet ovat sellaisia, ettei kysymyksiin vastaaminen ollut mahdollista. Toisten kohdalla itse haastattelutilanne oli liian kuormittava. Kaksi asukasta kykeni kuitenkin vastaamaan kirjalliseen kyselyyn avustetusti tai itsenäisesti. Mikäli vastaavanlaista tietoa halutaan kerätä jatkossa, tulee metodologiasta keskustella varhaisessa vaiheessa henkilökunnan kanssa, jotta löydetään juuri kyseisille henkilöille sopivin osallistumisen muoto. Lisäksi havaittiin, että omaiset ovat hyvin halukkaita jakamaan näkemyksiään tiloista ja he ovat pääosin niihin erittäin tyytyväisiä (keskiarvosana 4,2 asteikolla 1-5). Selvityksen perusteella voidaan todeta, että mikäli asumisratkaisujen toimivuudesta halutaan jatkossa kerätä kriittistä palautetta ja konkreettisia kehityskohteita, käyttökelpoisinta palautetta saadaan tiloissa paljon aikaa asukkaiden kanssa viettävältä henkilökunnalta.

6 Arkkitehtisuunnittelun ohjeet

6.1

Suunnittelun tavoitteet

Autismikirjon henkilöistä puhuttaessa kyse on usein monidiagnoosisuudesta. Varsinkin tuettua asumista tarvitsevien henkilöiden kohdalla on harvoin kyse samanlaisista toimintarajoitteista, vaan fyysiset ja psyykkiset haasteet ovat moninaisia. Erityisesti kehitysvammat, epilepsia ja erilaiset psykiatriset diagnoosit kulkevat usein autismin rinnalla. Monidiagnoosinen henkilö voi tarvita tuettua asumista, vaikka autismin piirteet olisivat lieviä. Suunnittelussa onkin huomioitava myös monenlaiset tarpeet kuten liikumisrajoitteet. Asukkaat ovat keskenään hyvin erilaisia, minkä vuoksi suunnittelussa on kiinnitettävä huomiota siihen, että jokainen saisi tukea – mutta myös vapauksia – juuri omien kykyjensä mukaan.

Tässä selvityksessä esittämämme suunnitteluohjeet ovat suuntaa antavia. Autismin erityispiirteisiin kuuluvan yksilöllisen toimintakykyprofiilin vuoksi mikään yksittäinen ratkaisu ei sovi jokaiselle autismikirjon henkilölle sellaisenaan. Asukkailla voi olla esimerkiksi niin aistiherkkyyttä kuin -aliherkkyyttäkin, mikä vuoksi tarpeet voivat olla ääritapauksissa jopa täysin vastakkaisia. Myös suunnitteluohjeet voivat siksi olla ristiriitaisia. Ohjeiden tarkoituksena ei olekaan antaa yksiselitteistä vastausta, vaan raottaa autismikirjon henkilöiden asumisratkaisujen keskeisimpiä kysymyksiä, joihin kunkin hankkeen suunnittelijoiden, käyttäjien ja tilaajan täytyy yhteistyössä löytää vastaus soveltamalla ja arvottamalla asioiden tärkeysjärjestystä juuri kyseisen tilanteen kannalta. Esittamiämme ohjeita seuraamalla työryhmä pääsee pitkälle keskustelussa autismikirjon henkilöiden elämänlaatuun ja turvallisuuteen vaikuttavien tekijöiden skaalasta ja yleisimmistä kompastuskivistä.

Nämä suunnitteluohjeet ovat osa ARAn keväällä 2019 julkaisemaa Autismikirjon asumisratkaisut -selvitystä, ja ne on johdettu selvityksen tuloksista, peilattuna lähdeaineistona toimineisiin aikaisempiin tutkimuksiin.

Haastatteluaineistoa ja lähdekirjallisuutta analysoimalla on johdettu seuraavat perusarvot ja tavoitteet, joiden tulisi ohjata kaikkea suunnittelua:

Turvallisuus

Suunnittelun ensimmäinen prioriteetti on kaikille toimijoille turvallinen ympäristö, joka on perusedellytys muidenkin tavoitteiden toteutumiselle. Turvallisuus kattaa kaikki suunnittelun osa-alueet tontinvalinnasta materiaaleihin.

Asukkaiden turvallisuus syntyy vakaasta ja vaarattomasta ympäristöstä, jonka aikaansaaminen edellyttää myös riittäviä liikkumisen ja tekniikan turvajärjestelmiä. Erityistä huomiota tulee kiinnittää lääkehuollon asianmukaiseen toteutumiseen.

Työntekijöiden tulee voida työskennellä turvallisesti yllättävienkään tilanteiden hallitsemattomuudesta. Tästä syystä tiloissa tulee aina olla väljyyttä väistää ja mahdollisuus poistua useampaan suuntaan. Lisäksi muun henkilökunnan tulee olla tavoitettavissa apuun nopeasti rakennuksen eri puolilta.

Terveys

Elinympäristö edesauttaa osaltaan terveellisten elämäntapojen muodostumista. Asukkailla on oltava kykyjensä puitteissa mahdollisuuksia käyttää kehoaan ja lähteä liikkeelle asunnoistaan ja rakennuksesta. Esteetön toimintaympäristö ja palveluiden saavutettavuus tukevat itsenäistä liikkumista. Liikkumismahdollisuudet rakennuksen välittömässä ympäristössä ja pihalla edistävät aktiivista elämäntapaa. Asukkaiden tulee voida toimia mahdollisimman rajoittamattomasti rakennuksen yhteistiloissa, sekä raittiissa ilmassa omilla ulkotiloillaan ja pihalla.

Asumisyksiköissä edistetään terveellisiä ruokailutottumuksia ja positiivisia ruokailukokemuksia yhteisillä ruokahetkillä ja mahdollisuuksilla osallistua ruoanlaittoon. Mahdollisimman mukavat peseytymishetket, esimerkiksi saunoen, kannustavat hyvään hygieniaan.

Ihmisarvo ja yksilöllinen vapaus

Erilaisuutta ymmärtävä naapurusto tukee asukkaiden ihmisarvontuntoa, kun he kokevat olevansa täysivertaisia yhteisönsä jäseniä.

Hyviä naapurisuhteita edistää myös riittävää yksityisyydensuojaa tarjoava rakennus. Näkösuojaan tulee kiinnittää huomiota erityisesti asunnoissa, mutta myös yhteistilojen suojaaminen ulkopuolisten katseilta on viihtyvyyden ja rauhan kannalta suotavaa.

Asukkailla tulisi olla mahdollisuus ilmaista itseään ja tehdä tiloista, erityisesti asunnoista, omannäköisensä. Asunnot ovat koteja, eivät laitos- tai asuntolahuoneita, ja asukkaat voivat kykyjensä rajoissa tehdä niissä omia valintoja. Toimintamahdollisuuksia ei voi ryhmitellä tai rajoittaa huonokuntoisimman tai edes keskimääräisen asukkaan toimintakyvyn mukaan¹². Asuntoihin kohdistuvien rajoitusten, kuten sähkön- ja vedenjakelun katkaisun, tulee olla asuntokohtaista ja säädettävissä asuntojen ulkopuolelta.

Yksityisyys ja yhteisöllisyys

Asuntojen tulee mahdollistaa asukkaiden itsenäinen kotielämä. Yksityisyydensuojan lisäksi siihen sisältyy mahdollisuus vastaanottaa vieraita oman kodin rauhassa.

Hyvin suunniteltu rakennus mahdollistaa erilaiset sosiaalisuuden asteet asukkaan kulloistenkinkin kykyjen ja mieltymysten mukaan. Erityisen hyvin useille autismikirjon henkilöille soveltuu samanaikainen tekeminen itsenäisesti toimien, ns. *yksin yhdessä*. Tällainen saman asian parissa puuhastelu tarjoaa sosiaalista kontaktia, mutta jokaisen tekeminen on kiinni vain itsestä, eikä kenenkään tarvitse mukautua toisten tahtiin tai päätöksiin. Kun oman puuhan sujuminen on toisista riippumatonta, vältetään erilaisista tekemistavoista tai yllättävistä muutoksista johtuvia konflikteja.¹³

¹² THL, 2018

¹³ Andersen G et al., 2010. s.11

Pysyvyys

Yksi autismin tyypillisistä erityispiirteistä on mieltymys ja tarve rutiiniin, sekä asioiden ennakoimiseen.¹⁴ Yllättävät muutokset tai ennakoimattomat tapahtumat voivat aiheuttaa hämmennystä, ahdistusta ja aggressiivisuutta¹⁵. Suunnittelussa tähdätään siihen, että rutiinin ja pysyvyyden saavuttaminen on helppoa, ja päivittäiset toiminnot ovat mahdollisimman helposti asukkaan ennakoitavissa. Muutoksiin valmistautuminen voi helpottaa niiden vastaanottamista, kun niitä ei voida välttää¹⁶. Tästä syystä asukkaiden on myös päästävä tutustumaan uuteen yksikköön ja asuntoon osana muuttovalmennusta. Mikäli tulevat asukkaat ovat tiedossa jo suunnitteluvaiheessa, voidaan heidän erityistarpeensa ottaa helpommin huomioon heti alusta.

Asumisyksikön tulee mahdollistaa asukkaille omien rutiinien muodostuminen ja elinkaariasuminen. Tämä tarkoittaa esimerkiksi varautumista esteettömyyteen.

Pysyvyyden saavuttaminen edellyttää kuitenkin myös muuntautumiskykyä. Yksikön tulee sopeutua asukkaiden vaihtumiseen sekä asukkaiden välisen dynamiikan muutoksiin. Asuntojen muuntojoustavuudella voidaan reagoida yksittäisen asukkaan tarpeiden muutoksiin, mutta tämän lisäksi yhteistilojen tulee joustaa muuttuneessa tilanteessa siten, että vaikutukset muihin asukkaisiin pysyvät mahdollisimman vähäisinä. Muuntautuva rakennus kestää tilanteiden ja käyttötarkoitusten muutokset, joita emme osaa vielä edes ennakoida. Tällöin rakennus palvelee paremmin käyttäjiään, ja samalla sen käyttöikä pitenee.

Ympäristön aistiesteettämyys

Autismikirjon henkilöillä aistitun tiedon välittyminen tai sen tulkinta voi olla tavallisesta poikkeavaa. Niin aistiyli- kuin aliherkkyyskin ovat yleisiä.¹⁷ (Taulukko 4, s.42) Tästä syystä tiloista tulisi suunnitella mahdollisimman vähän aisteja kuormittavia.

Tilojen ja kalusteiden tulee viestiä käyttötarkoitustaan. Visuaalinen selkeys ja järjestys vähentävät ja auttavat sietämään aistikuormitusta. Kun toiminnoilla ja esineillä on selkeät paikkansa, ympäristössä on helpompi olla.¹⁸ Kuormitusta voidaan vähentää myös hillityllä äänimaailmalla ja miellyttävillä materiaaleilla, sekä kiinnittämällä ilmanvaihtoon ja valaistukseen huomiota. Tekniikka on tärkeää aistikuormituksen, kuten lämpötilan, valo-olosuhteiden ja hälyn hallinnassa.

¹⁴ AuAs ry, päiväämätön-A

¹⁵ Harju, 2019

¹⁶ AuAs ry, päiväämätön-A

¹⁷ Autismi- ja Aspergerliitto, päiväämätön-B

¹⁸ KyCa, 2012.

Taulukko 4. Aisteihin liittyvät erityispiirteet – yli- ja aliherkkyydet esimerkein esiteltynä.
Lähde: AuAs ry, 2018

AISTIEN ERITYISPIIRTEET	YLIHERKKYYS (esimerkkejä)	ALIHERKKYYS
Näkö	Vältelee kirkkaita, välkkyviä valoja Liian monet värit ja tavaranpaljous ahdistavat Kohti liikkuvat esineet tai muut asia voivat aiheuttaa pelkoa	Hakee voimakkaita näköaistimuksia
Kuulo	Tietyt äänitaajuudet epämiellyttäviä:porakone, koneiden ja valaisimien äänet, ihmisten äänet (sirinä, kohina, kahina) Äkilliset ja kovat äänet (koiran haukku, lasten itku, taputus) Monet yhtäaikaisten äänet	
Maku	Välttää happamat makuja, voimakkaita mausteita, vieraita makuja. Huom. Ruuassa tärkeä myös rakenne, väri, haju	Voimakkaiden aistimusten etsiminen (chili, mausteiset ruuat)
Haju	Välttää voimakkaita hajuja ja hajusteita ympäristössä (ihmiset, ruuat, eläimet, luonto)	Voimakkaiden hajujen suosiminen (myös ns. epämiellyttävät hajut)
Tunto (pintatunto ja syvätunto)	Kosketus, vaatteiden saumat, materiaalit, vetoketjut, pesumerkit, sukat,hiusten hoitaminen, suihku tuntuvat epämiellyttäviltä. Kipuherkkyys	Etenkin syvätuntoon liittyvien aistimusten haku Vaikeus tunnistaa esimerkiksi kipua
Liike- ja tasapainoaisti	Motorinen kömpelyys Välttää korkeita paikkoja, epätasaista maastoa Liukuportaat ja hissi pelottavat	Hakee liikettä esim. keinuu koko ajan, heijaa

Kestävyys

Materiaalit joutuvat usein kovalle käytölle. Panostus laadukkaisiin ja kestäviin materiaaleihin, laitteisiin ja tekniikkaan lisää turvallisuutta ja säästää myöhemmissä korjaus- ja muutokulussa.

Pintojen ja tilojen muuttaminen erityistä kestävyyttä vaativiin tilanteisiin sopiviksi on huomioitava jo suunnitteluvaiheessa. Tilanteet voivat vaatia esimerkiksi seinäpintojen suojaamista tai liikkuvien osien, kuten verhojen tai wc-istuimen renkaan, karsimista.

Sijainti ja saavutettavuus

Tontin sijainti ja saavutettavuus

Kuten missä tahansa asumiskohteessa, sijainti vaikuttaa merkittävästi asuinympäristön miellyttävyyteen. Ihanteellisesti asumisyksikön tulisi sijaita rauhallisella ja vehreällä alueella syrjässä melusta ja hälystä. Monille asukkaille liian vilkas ympäristö voi olla kuormittava ja liikenteessä liikkuminen haastavaa puutteellisen ennakointikyvyn ja vaarankäsityksen vuoksi. Tontin valinnassa tuleekin kiinnittää erityistä huomiota sen välittömään ympäristöön. Piha-alueita ja lähipalveluita voidaan käyttää turvallisemmin, jos ympäröivät kadut ja tiet eivät ole vilkasliikenteisiä (kuva 15).

Tontinvalinnassa tulee huomioida myös naapurusto. Mikäli naapurit tai ohikulkijat eivät ymmärrä autismikirjon erityispiirteitä, saattaa heidän ja asukkaiden välille syntyä konflikteja. Asukkaat saattavat toimia tavoilla, jotka toinen osapuoli voi tulkita väärin. Autismikirjon henkilöt saattavat myös toimia nopeasti ja ennakoimattomasti aiheuttaen vaaratilanteita esimerkiksi liikenteessä. Tällaisissa tilanteissa asukkaat ja henkilökunta joutuvat tarpeettomasti vaaraan, jos ympäröivät ihmiset eivät osaa suhtautua asiaan. Lähialueen asukkaiden tulisi kunnioittaa asumisyksikön asukkaiden yksityisyyttä.

Osa asukkaista saattaa käydä päivätoiminnassa tai töissä, ja muidenkin asukkaiden kanssa pyritään lähtemään päivittäin liikkeelle yksiköstä. Taksin ja julkisen liikenteen käytön tulee olla mahdollisimman helppoa ja toimintavarmaa. Tontinvalinnassa tulisi kiinnittää huomiota yhteyksiin kaupungin keskustan palvelukeskittymiin, sosiaali- ja terveyspalveluihin, sekä virkistyspalveluihin, kuten kirjastoon, uimahalliin ja luontokohteisiin. Lisäksi asukkaan luona saattaa käydä usein vieraita, mikä edellyttää hyviä yhteyksiä koko kunnan liikenneverkkoon.

Erityisesti kävelyetäisyydellä sijaitsevat palvelut ja ympäristö ovat tärkeitä. Asukkaat tarvitsevat usein apua liikkueessaan asumisyksikön ulkopuolella, jolloin lähipalveluiden laadulla ja luonteella on suuri merkitys asukkaiden aktiivisuudelle ja itsenäisyydelle. Mitä lähempänä ja helpommin saavutettavissa esimerkiksi liikuntapalvelut ovat, sitä todennäköisemmin asukkaat voivat käyttää niitä myös itsenäisesti.

Kuva 15.

Asumisyksikön sijoittuminen kaupunkirakenteessa:

- asumisyksikön välitön ympäristö on toiminnallisesti turvallinen ja visuaalisesti rauhallinen;
- kävelyetäisyyksien ympäristö on riittävän turvallinen ja sieltä löytyy joitakin peruspalveluja;
- yhteydet palveluihin ja kaupungin liikenneverkkoon ovat kattavat.

Rakennuksen asemointi tontilla

Välitön ympäristö vaikuttaa myös rakennuksen sijoittumiseen tontin sisällä. Tavanomaisten arkkitehtisuunnittelun näkökohtien lisäksi erityinen haaste on asuntojen ja yhteistilojen suunnittaminen rauhoittavaan näkymään. Siinä missä paikoituskenttä tai jätekatos ovat tavallisessa asuinrakentamisessa lähinnä ankeita näkymiä, voivat ne autistiselle henkilölle aiheuttaa tarpeetonta kuormitusta. Henkilö voi kokea tarvetta ”korjata epäkohtia” esimerkiksi pyyhkimällä lumet autojen päältä tai sulkemalla auki olevat jäteastioiden kannet. Metsä- tai luontonäkymä on aina rauhoittavampi kuin rakennettu ympäristö, sillä muutokset näkymässä ovat pienempiä ja hitaampia. Luonto tarjoaa myös tarpeellista näkösuojaa ulkoa sisälle.

6.3

Rakennuksen toiminta ja tilarakenne

Toiminta

Autismikirjon asumisyksikön dynamiikka syntyy viidestä vuorovaikutuksen tasosta, joihin henkilökunta ja asukkaat osallistuvat eriasteisesti (taulukko 5).

Taulukko 5. Vuorovaikutuksen tasot autismikirjon asumisyksikössä.

Vuorovaikutuksen tasot
1) Asukkaiden itsenäinen kotielämä (myös omaiset ja vieraat)
2) Asukkaiden yksityiset avustetut toiminnot
3) Asukkaiden keskinäinen vuorovaikutus (henkilökunnan valvonta)
4) Asukkaiden ohjattu toiminta
5) Henkilökunnan työ, jossa asukkaat eivät ole läsnä (tietosuojatyö: kokoukset, kirjaukset)

Rakennuksen tärkein tehtävä on mahdollistaa asukkaille joustavia ja yksilöityjä tiloja, joissa heidän on mahdollista vetäytyä tai hakea sosiaalista kontaktia parhaaksi kokemallaan tavalla. Henkilökunnan työn onnistuminen on kuitenkin avainasemassa asukkaiden hyvän elämän takaamisessa, eikä sen vaatimia tilatarpeita tule väheksyä, vaan ne tulee nähdä merkittävänä osana laadukkaan, tietosuojaturvatun ympäristön luomista. Henkilökunnan tilojen puuttuessa tilaa joudutaan ottamaan asukkaille tarkoitetuista tiloista, mikä huonosti suunniteltuna rajoittaa asukkaiden oikeutta omaan kotiinsa heidän väistyessään henkilökunnan tieltä. Sellaiset yhteistilat, joihin asukkailla ei tarvitse olla jatkuvaa pääsyä, voivat kuitenkin palvella myös henkilökunnan tilatarpeita.

Tilarakenne

Vuorovaikutustasojen aikaansaaminen vaatii tiloilta ja niiden välisiltä suhteilta paljon. Tilat voidaan jakaa kolmeen pääkategoriaan: asukkaiden yksityisiin koteihin, yhteistiloihin ja henkilökunnan tiloihin¹⁹ (taulukko 6, s. 45).

¹⁹ KyCa, 2012

Taulukko 6. Autismikirjon asumisyksikön tilakategoriat, sekä niiden mahdollistamat vuorovaikutuksen tasot (ks. taulukko 5)

Tilakategoriat
a) asukkaiden yksityiset kodit (taulukossa 5 esitetyt vuorovaikutuksen tasot 1 ja 2) b) yhteistilat (vuorovaikutuksen tasot 3 ja 4) - jatkuvasti saavutettavissa olevat - harvemmin käytettävät erikoistilat c) henkilökunnan tilat (vuorovaikutuksen taso 5)

Asukkaiden kodeissa pitää olla mahdollisuus olla itsekseen, sekä saada henkilökohtaista avustusta arjen toiminnoissa. Asuntoihin liittyviin yksityisiin ulkotiloihin ja kuhunkin asuntoon pyritään järjestämään suora käynti ulkoa.

Kukin asunto suunnitellaan yhdelle asukkaalle, ja ne ryhmitellään enintään kahden asunnon ryppäisiin, mikä vähentää kohtaamisia asuntojen ovilla, ja siten konfliktitilanteita herkässä siirtymätilanteessa tilasta toiseen.

Asunnon lisäksi asukas käyttää päivittäin myös yhteistiloja. Nämä tilat mahdollistavat arkiset askareet, kuten ruokailun ja oleskelun. Nämä yhteistilat ovat siten osa asukkaiden kotia, eivätkä ne ole avoinna ulkopuolisille. Tilat sijoittuvat asuntojen välittömään yhteyteen siten, että asukkaat voivat osallistua toimintaan itselleen sopivalla tavalla.

Yhteistilojen lisäksi asumisyksikössä voi lisäksi olla erikoistiloja, joita ei tarvita päivittäin, kuten sauna tai aistihuone. Nämä erikoistilat eivät ole samalla tavalla elimellinen osa asukkaiden kotia, sillä niitä käytetään vain muutaman kerran viikossa. Näin ollen ne voivat myös sijaita hieman etäämmällä asunnoista. Aputilojen, kuten keittiön ja henkilökunnan tilojen, tulee sijaita keskeisesti suhteessa päivittäisiin yhteistiloihin.

Kerrokset

Asumisyksikön tulisi olla yksi- tai enintään kaksikerroksinen rakennus. Kerrokseen jakaminen mahdollistaa erilaisia asuinympäristöjä erilaisille asukkaille. Yläkerrassa sijaitsevien asuntojen hyväkuntoisilla asukkailla on enemmän omaa rauhaa ja itsenäisyyttä, kun taas maantasokerroksessa voi asua avustetummin. Yksikerroksisessa rakennuksessa yhteydet tilojen välillä ja esteettömyys on kuitenkin helpompi toteuttaa.

Kaksikerroksinen rakennus asettaa haasteita kerrosten välillä siirtymiselle. Ylempien kerrosten asuntoihin on vaikea järjestää omia sisäänkäyntejä turvallisesti, sillä ulkoportaat ovat turvallisuusriski henkilökunnalle ja asukkaille. Ylemmässä kerroksessa oleviin asuntoihin täytyy järjestää esteetön sisäyhteys hissillä, mikä on iso kulurasitus matalassa rakennuksessa. Hissin käyttö voi lisäksi olla joillekin asukkaille kuormittavaa eikä hissiä voida käyttää asukkaan kanssa kaikissa tilanteissa. Mikäli asukkaiden käytössä olevia tiloja on molemmissa kerroksissa, portaiden mitoitus tulee olla niin väljä, että niissä pystyy kulkemaan turvallisesti avustettuna.

Henkilökunnan tilojen sijoittamista ylempiin kerrokseen erilleen asukkaiden yhteistiloista on vältettävä. Henkilökunnan on voitava valvoa toimintaa ja oltava tavoitettavissa apuun jatkuvasti, jolloin ylempien kerrosten tilat ovat käytössä liian hankalia (esimerkiksi ulkovaatteiden

haku asukkaiden odottaessa) tai liian kaukana yllättävien tilanteiden sattuessa. Sen sijaan harvemmin käytettävät yhteistilat voivat hyvin sijaita yläkerroksessa (esimerkiksi sauna tai aistihuone).

6.4

Rakennuksen joustavuus

Erilaiset tarpeet

Asukkaiden rutiinit voivat poiketa paljonkin toisistaan. Esimerkiksi töissä tai päivätoiminnassa yksikön ulkopuolella käyvät asukkaat voivat tarvita arkiaamuisin ensin enemmän tilaa ja rauhaa hoitaa aamutoimiaan pysyäkseen aikataulussa, tai herättää vahingossa koko talon aikaisin. Sujuvan arjen luomiseksi yhteistilojen tulisi mahdollistaa aikataulujen lomittuminen, sekä jonkin verran päällekkäisiä toimintoja.

Kun yksityisyyden ja osallistumisen tasoa voi säädellä itse, sosiaalinen kanssakäyminen voi olla positiivinen kokemus. Siksi yhteistilojen tulee mahdollistaa asukkaiden itsenäiset puuhat, ”yksin yhdessä” tekeminen ja myös yhteiset aktiviteetit. (Kuva 16)

Suunnittelulla varmistetaan joustava siirtyminen eri sosiaalisuuden tasojen välillä tarjoten asukkaille mahdollisuuksia tarkkailla, liittyä, vetäytyä ja palata tarvittaessa kesken toiminnan.

Kuva 16.

Suunnittelun mahdollistamat sosiaalisuuden asteet.

Muuntojoustavuus ja tulevaisuuteen varautuminen

Rakennuksen täytyy vastata muuttuviin tilanteisiin toimintaperiaatteiden tai rakennuksen käytön muuttuessa jopa tavoilla, joita emme osaa vielä ennakoida. Suunnittelussa tulee pyrkiä muuntautumiskykyiseen rakenteeseen, esimerkiksi kantavia väliseiniä välttämällä. Rakennuksen täytyy myös pystyä vastaamaan nopeastikin toiminnan uudelleenorganisointia vaativiin tilanteisiin, kuten asukkaan vaihtumiseen. Tämä vaatii joustavia, kevytrakenteisia rakennusosia erityisesti yhteistiloissa, sekä monenlaisia uudelleenjärjestelymahdollisuuksia, kuten joustavuutta tilojen käyttötavoissa.

Vaikka asunnot suunnitellaan keskenään samankaltaisiksi, täytyy suunnittelussa huomioida asukkaiden erilaiset tarpeet. Erilaisiin asukkaisiin varautuminen jo suunnitteluvaiheessa on osa rakennuksen joustavuutta. Näitä aste-eroja voivat olla esimerkiksi se, kuinka hyvin asukas kestää muiden kohtaamista matkalla asuntoonsa. Siirryttäessä ja ryhmäkotielämään vasta totuttelevan asukkaan rutiinien asteittainen liittäminen osaksi asumisyksikön toimintaa on merkittävä apu sopeutumisessa. Ihannetapauksessa jokainen asunto olisi tarvittaessa irrotettavissa rakennuksen muusta toiminnasta (visuaaliset- ja kulkuyhteydet, sosiaalinen toiminta).

Kuva 17.

Jälkiasennuksena asumisyksikköön tehdyt täyskorkeat rimoitukset takaavat asukkaan turvallisuuden.

Asunnot tulee suunnitella lähtökohtaisesti aisti- ja liikumisesteettömiksi, helposti muokattaviksi sekä jälkiasennuksia mahdollistaviksi (kuva 17). Esimerkiksi kynnyksettömyys ja esteettön mitoitus, sekä toimintakyvyn tukeminen tukikaiteilla ja –kahvoilla tarvittaessa tulee ottaa huomioon. Suunnitelman on mahdollistettava myös äärimmäisen aistiyliherkkyyden vaatima asunnon 'riisuminen' ylimääräisistä ärsykkeistä. Muutoksiin varautuminen ei saa heikentää asunnon kodikkuutta ja siten asukkaan elämänlaatua. Esteettömän perustason lisäksi asuntojen tulee sallia henkilökohtaiset lisät, kuten sivuverhot.

Rakennuksen ulkotilat

Pihan toiminnot

Pihalla tehdään eri asioita rinnakkain, yksin ja ryhmässä. Pihalla tulee olla riittävästi tilaa monenlaisille aktiviteeteille.

Pihalla tulisi olla riittävän suuri avonainen tila, jota voidaan käyttää erilaisiin peleihin (jalkapallo, mölkky) tai pienimuotoisiin tapahtumiin (kesäjuhlat). Yhteistilojen toiminnot voivat erityisesti kesäaikaan siirtyä pihalle, jolloin siellä tehdään arkisia asioita: oleskellaan, grillailaan ja ruokaillaan. Keinuminen on monille asukkailla mieluista.

Erityisesti toiminnot, joissa asukkaat pääsevät tutustumaan luontoon on todettu suosituiksi. Kasvimaa tai istutuslaatikot mahdollistavat osallistumisen yhteiseen toimintaan itsenäisesti oman reviirin parissa, sekä antavat mahdollisuuden nähdä luonnon kiertokulun ja oman käden jäljen siinä. Lisäksi istutukset mahdollistavat maku-, haju- ja tuntoaistikoikeudet marjojen, kasvien ja hedelmien kautta.

Myös talviajan käyttöön tulisi kannustaa pihasuunnittelun avulla. Lumiseen vuodenaikaan asukkaat voivat osallistua lumenluontiin tai tehdä lumiukkoja.

Asuntokohtaiset ulkotilat

Asunnoilla tulee olla omat yksityiset ulkotilat. Vaikka asukas ei käyttäisi ulkotilaa aktiivisesti ja itsenäisesti, sillä on tärkeä rooli suotimena julkisen tilan ja asunnon ikkunoiden välissä. Etäisyys ja mahdollinen suojaava kasvillisuus kadun tai pihan ja asunnon välillä suojaa asukkaan yksityisyyttä.

Pihan rajaaminen

Pihojen tulisi mieluiten rajautua viheralueeseen, kuten metsään. Mikäli piha kuitenkin rajautuu liikennealueeseen, tulee pihan turvallisuuteen kiinnittää niiltä kohdin erityistä huomiota. Myös pihasuunnittelussa tulee pyrkiä kodikkaaseen ympäristöön, eikä tavallisesta piha-aidasta poikkeavia aitoja tai muureja tule suunnitella pihoille perusteetta.²⁰ Tavoitteena tulisi olla pihan luonteva rajaaminen ensisijaisesti rakennuksilla ja kasvillisuudella.

Ulkopuolisten henkilöiden läpikulku ja asiaton oleskelu pihalla voivat synnyttää konflikteja. Pihan selkeä rajaaminen viestittää kyseessä olevan asukkaiden yksityinen pihamaa. Rajattu piha myös parantaa rakennuksen yleistä turvallisuutta, kun ulkopuoliset eivät pääse huomaamatta sisäpuolelle. Pihan aitaaminen estää nopean tai huomaamattoman säntäilyn kadulle, tehden pihasta turvallisemman ja valvottavamman, jolloin se palvelee paremmin kaikenlaisia asukkaita.

Pihan reitit tulee suunnitella jatkuviksi siten, etteivät ne vahingossa johda asukasta ulos pihalta (esimerkiksi metsään katoava polunpää). Poistumispaikkojen tulee olla asukkaalle selkeästi hahmotettavissa, sekä helposti henkilökunnan valvottavissa.

²⁰ THL, 2018

Kasvillisuus ja materiaalit

Kasvillisuuden runsas käyttö pihalla luo kaivattuja rauhoittavia näkymiä sekä miellyttävää ja aktivoivaa luontoympäristöä asukkaille. Luonnonmateriaalien käyttö pihakalusteissa ja rakenteissa edistää yhtenäistä ja visuaalisesti hallittua vaikutelmaa.

Kasvien ja materiaalien on oltava myrkyttömiä, mikä on huomioitava esimerkiksi pinnoitteissa ja kaikissa kasvin osissa. Turvallisuuden vuoksi myöskään piikikkäät kasvit tai helposti heiteltävät irtokivet eivät sovellu pihalle.

Pihan kulkureittien on oltava esteettömiä, tasaisia, kovia ja tukevia. Sopivia materiaaleja ovat esimerkiksi asfaltti, kovaksi juntattu kivituhka ja tiheä terassilauditus. Äkillisiä materiaalinvaihdoksia tulee välttää kulkureiteillä, sillä ne voidaan tulkita rajoina, jonka ylittäminen voi autismikirjon henkilölle olla hankalaa²¹. Pienet tasoerot ovat vaikeita sekä liikuntarajoitteisille henkilöille, että niille, joiden hahmotuskyky poikkeaa totutusta.

Luonnonvalo ja valaistus

Yhteispihojen sijoittuminen rakennuksen aurinkoiselle puolelle lisää niiden käytettävyyttä, mutta pihalla tulee olla myös mahdollisuuksia nauttia ulkoilmasta auringolta suojassa ja voimakkaita valoja ja varjoja välttäen, esimerkiksi katetulla terassilla tai puiden varjossa.

Pihan valaistuksen suunnittelu on tärkeä esteettömyyskysymys. Valaistuksella luodaan turvallista ympäristöä ja aistiesteettömyyden vuoksi voimakkaita valoja ja varjoja on vältettävä. Pihavalaisimet eivät saa asukkaiden sisäistä kelloa yöaikaan. Voimakas valo paistaa verhojenkin välistä. Valaistuksessa tulisikin suosia matalaa ja alaspäin suuntautuvaa valoa sekä sijoittaa valaisimet riittävän kauaksi asuntojen ikkunoista.

6.6

Sisäänkäynnit ja kulkutilat

Henkilökunta ja vierailijat

Rakennukseen tulisi olla selkeä pääsisäänkäynti kadun puolelta, jota käyttävät vieraat ja myös henkilökunta, ellei heille ole erillistä sisäänkäyntiä. Pääsisäänkäynnin tulisi olla helposti löydettävissä (Kuva 18) ja johtaa sisällä henkilökunnan luokse. Toinen yhteys tarvitaan suoraan pihan puolelle, jotta pihalle päästään kulkemaan sujuvasti. Yhteisiä sisäänkäyntejä käytetään myös lähdettäessä joukolla ulkoilemaan tai retkeilemään.

Vieraiden henkilöiden ilmestyminen asumisyksikköön voi aiheuttaa häiriöitä asukkaille, joten heidän kulkureittinsä tulee harkita tarkasti. Esimerkiksi jos asumisyksikössä on aistihuone ja sitä käyttävät muutkin lähistöllä asuvat autismikirjon henkilöt, tulisi se sijoittaa eteisen yhteyteen yksikön arkea häiritsemättä.

²¹ Andersen G. et al, 2010. s.20

Asukkaat

Asukkaiden sisäänkäynnit johtavat suoraan asuntoihin. Omilla sisäänkäynneillä varustetut asunnot antavat hyväkuntoisille asukkaille kaivattua vapautta ja itsenäisyydentunnetta. Oman avaimen voi myös halutessaan antaa lähiomaiselle, mikä helpottaa vierailuja ilman aikataulurajoitteita. Sosiaalisista tilanteista kärsiville asukkaille omat sisäänkäynnit mahdollistavat rauhoitetun kulun suoraan asuntoon kulkematta yhteistilojen kautta.

Sisäänkäyntien toiminta

Sisäänkäyntialueiden tulisi olla selkeästi erottuvia, mutta ilmeeltään kodikkaita. Liian suurel-
linen sisäänkäynti voi olla asukkaille vieraannuttava ja jopa pelottava.²² Eteisissä tulee ottaa huomioon asianmukaiset tilavaatimukset, kuten paikka hengähtämiselle ja vaatesäilytykselle. Ulkovaatteiden säilytys voidaan järjestää asuntokohtaisesti tai kootusti. Asuntokohtaisessa säilytyksessä tulee kuitenkin huomioida uloslähtemisen sujuvuus ja henkilökunnan resurs-
sien riittävyys, jos moni asukas tarvitsee apua pukemiseen.

Kaikissa suoraan ulos aukeavissa sisäänkäynneissä, myös asunnoissa, olisi hyvä olla tuuli-
kaappi. Mikäli asuntoihin ei kuitenkaan saada erillistä tuulikaappia, tulisi helposti likaantu-
van sisäänkäynnin edustan siivoamista helpottaa ja liian leviämistä asuntoon estää pintamate-
riaalien valinnalla (laatoitus, imukykyiset matot).

Sisäänkäynneiltä tulee olla selkeät yhteydet paikoitusalueelle ja pysäkeille. Pääoven kohdalla
tulee olla suojaista paikka taksin tai muun kyydin odottamiselle.

Kulkutilat

Sisäisten yhteyksien hahmotettavuutta voidaan helpottaa pintamateriaalivalinnoilla ja erilai-
silla ovilehdillä asuntojen, yhteistilojen ja henkilökunnan tilojen ovissa²³. Lyhyet käytävät
muodostavat aulojen kanssa selkeästi suunnistettavia kokonaisuuksia.

Kuva 18.

Erottuva, mutta ilmeeltään lähestyttävä sisäänkäynti, jonka
katoksen alla voi odottaa taksia.

²² Andersen G et al, 2010. s.17

²³ Andersen G. et al, 2010. s.17-18

Käytävien ja aulojen suunnittelussa tulee ottaa huomioon, että ne toimivat monesti myös asuntojen poistumisteinä ja palomääräykset rajoittavat niiden kalustettavuutta.

Käytävien tulee olla esteettömiä ja riittävän tilavia pyörätuolilla liikkumiseen sekä konfliktitomaan kohtaamiseen (1 600 – 1 800 mm). Erityisesti sisäänkäyntien kohdalla tulee varmistaa riittävä väistämistila yllättävissä tilanteissa.

Asuntoihin kulkeminen

Kaikista asunnoista tulee olla sisäyhteys yhteistiloihin. Asunnot eivät kuitenkaan saa avautua niihin suoraan, sillä pelmahtaminen tilanteen keskelle voi aiheuttaa asukkaalle ahdistusta, joka estää poistumasta asunnosta. Suoraan yhteistilaan aukeavasta ovesta muut ihmiset näkevät myös asuntoon sisälle, mikä voidaan kokea yksityisyyttä loukkaavaksi. Asuntojen ja yhteistilojen välissä olisikin hyvä olla vaihettumisvyöhyke, kuten lyhyt käytävä tai aulatila, jota ei käytetä aktiivisesti oleskeluun. Vastakkaisten asuntojen ovet eivät saa asettua kohdakkain yllättävien kohtaamisten välttämiseksi. (Kuva 19)

Asunto-ovien aukeamissuunnassa tulee poistumistiemääräysten lisäksi huomioida tilojen joustavat käyttömahdollisuudet. Avautumissuunnan ollessa käytävälle, puoliavoin ovi tukkii kulkutilan, jolloin ovia on pidettävä joko kokonaan auki teljettynä tai kiinni. Tämä rajoittaa asukkaan mahdollisuutta hakea sosiaalista kontaktia esimerkiksi ovea raottamalla. Toisaalta ovien auetessa sisäänpäin asuntoon, asukas voi kasata siihen kalusteita, jolloin ovea ei saada auki.

Kuva 19.

Asumisyksikön asunnot avautuvat lyhyeen käytävään, josta on selkeä yhteys yhteistilaan. Asuntojen ovet eivät asetu vastakkain.

6.7

Asumnot

Toiminta ja yksityisyys

Asunnoissa tulisi olla tavallisen asunnon tunnuspiirteet ja kodikkuus.²⁴ (Taulukko 7) Omaisten ja vieraiden ei yleensä tarvitse noudattaa vierailuaikoja, ja heillä voi olla avaimet asukkaan kotiin.

Taulukko 7. Asunnon toiminnot ja tärkeimmät ominaisuudet

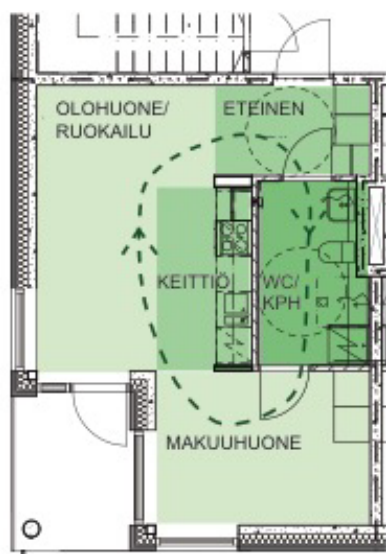
Koti
Wc- ja peseytyminen
Kodinhoito
Ruoanlaitto
Oleskelu, omat harrastukset
Vieraiden vastaanottaminen
Rauhoittuminen
Nukkuminen
Omat tavarat ja säännöt
Vapaus

Asuntojen ja yhteistilojen tulee olla toiminnallisesti ja visuaalisesti erilliset. Asuntojen on oltava muunneltavissa, jotta ne palvelevat autismikirjon henkilöiden eroavia mieltymyksiä ja tarpeita. Jotkin asukkaat saattavat viettää runsaasti aikaa asunnoissaan, jolloin niiden on tärkeää olla kodikkaita. Asukkaan pitää pystyä luomaan asunnostaan itselleen mahdollisimman viihtyisä, levollinen ja turvallinen paikka, ja hänellä tulee olla myös vapaus päättää sen elementeistä ja säännöistä. Asunto on paikka, jossa voi olla oma itsensä, sekä rauhoittua ja virkistyä parhaaksi katsomallaan tavalla.

Koko ja muoto

Asunnon tilajaon ja muodon tulisi mahdollistaa eläminen kuten kodissa, ei huoneessa. Selkeä siirtymä tilasta toiseen tukee asukkaan henkistä siirtymistä toiminnasta toiseen. Asunnon jakaminen erillisiin huoneisiin ei välttämättä ole tarkoituksenmukaista, sillä huoneista voi muodostua liian pieniä, mutta jako toiminnallisiin soppiin voi tarjota riittävän selkeät erot tilojen välillä säilyttäen samalla turvallisen väljyyden (Kuva 20).

²⁴ KyCa, 2012. s.9

Kuva 20.

Yksihuoneinen asunto, jonka tilarakenne mahdollistaa tilojen jaottelun toimintojen mukaan, sisältäen riittävän suuren ja monipuolisesti kalustettavissa olevan perustilan.

Kylpyhuoneen kaksi ovea mahdollistavat poistumisen kahteen suuntaan kaikista tiloista.

Asunnossa tulee olla riittävän iso perustila, joka mahdollistaa oleskelun, mielenkiinnonkohteiden harrastamisen ja vieraiden vastaanottamisen. Lisäksi asunnossa tarvitaan tilat nukkumiselle, peseytymiselle, ruoanlaitolle (tai varaus sille) ja säilytykselle.

Asunnot suunnitellaan elinkaariasumista silmällä pitäen, varautuen myös asukkaiden erilaisiin ja joskus vaikeasti ennakoitaviin tilatarpeisiin. Tämä tarkoittaa tilojen käytön ja kalustettavuuden joustavuutta. Mitoituksessa varaudutaan myös apuvälineiden tai -järjestelmien tilavaatimuksiin. Näitä voivat olla liikkumisen apuvälineet tai seinäkiinnitteinen kuvakommunikatiotaulu. Usein käytettävien elementtien (esimerkiksi valokatkaisijat, päivittäistavaroiden säilytys) tulee olla asunnossa korostetusti esillä.²⁵

Asuntojen suhteellisen tiukassa mitoituksessa tulee ottaa huomioon turvallisuus. Niin asukkaan kuin henkilökunnankin tulee pystyä liikkumaan asunnossa turvallisesti, ja erityisesti yllättävien tilanteiden varalle tulee jättää tilaa väistää ja poistua kahteen suuntaan. Myös kalustuksella voidaan mahdollistaa väistäminen huoneen sisällä (esimerkiksi sohvan tai kiintokalusteen kiertäminen).

Makuutilat

Makuutilan tulee olla siisti, selkeä, pimennettävä ja äänimaailmaltaan hallittu. Nukkumiseen varattu soppi helpottaa vuorokausirytmien ylläpitämistä, kun päivän virikkeet eivät siirry makuutilaan.

Ulottuvilla olevat verhot eivät sovellu kaikille asukkaille, joten makuutilan pimentäminen esimerkiksi lasin väliin sijoitetulla sälekaihtimella tai ulkopuolisella markiisilla tulisi huomioida jo suunnitteluvaiheessa. Päiväajan häikäisynestön on myös oltava mahdollista ilman täyttöpimentämistä, joka viestii asukkaille nukkumaanmenosta.

Asuntoihin suositellaan järjestettäväksi yöpymismahdollisuus omaisille tai ystäville, ellei selaista ole järjestetty yhteistiloissa, esimerkiksi yhteisessä vierashuoneessa.

²⁵ KyCa, 2012. s.9-11

Wc- ja pesutilat

Pesutilat ovat asuntokohtaiset. Mikäli asunnoissa on myös varaukset omille pyykinpesukoneille, asukkaat voivat osallistua pyykinpesuun, tarvittaessa avustetusti.

Wc- ja pesutilat suunnitellaan esteettömiksi. Käyttäjien ja tilaajien kanssa harkitaan, mitoitetaanko tilat pyörätuolille, nosturille vai pesulavetille. Mitoituksessa huomioidaan tilavaraukset avustamiselle, sekä yllättäville tilanteille, jolloin avustajan on väistettävä nopeasti. Lisäksi apuvälineillä tulee olla tilaa myös seistä sivussa, esimerkiksi vaihdettaessa pyörätuolista suihkujakkaraan.

Ärsykkeiden karsiminen huomioidaan jo suunnitteluvaiheessa. Altaiden ja suihkujen vesiputket tehdään uppoasennettuina seinään, jotta asukkaat eivät pääse tarttumaan niihin. Lattia-kaivo suositellaan toteutettavaksi pitkänä seinän viereen, jolloin yksisuuntainen kaato helpottaa apuvälineillä pystyssä pysymistä eikä kaivo ole helposti tukittavissa. Kannen tulee olla kiinniruvattava. Varsinkin kynnyksettömän kylpyhuoneen osalta tulee huomioida pesutilojen ja asuinhuoneiden rajapinnan suojaaminen kosteudelta, esimerkiksi jatkamalla kylpyhuoneen lattiamateriaalia ja vedeneristettä jonkin matkaa asuinhuoneen puolelle.²⁶

Asunnoissa tulee harkita automaattihanoja ja –suihkuja, jotka eivät voi jäädä vahingossa päälle. Lisäksi yläsuihkut voivat olla paremmat kuin käsisuihkut, sillä suihkunpään ollessa valmiiksi suunnattu se ei kannusta jatkuvaan juomiseen.

Lukkojen on oltava avattavissa ulkopuolelta.

Keittiötilat

Asunnoissa tulisi olla pienikokoiset keittiöt, keittonurkkaukset tai toteuttamiskelpoiset keittiövaraukset. Vaikka asukas ei laittaisikaan itsenäisesti ruokaa, on oma keittiö yksi asunnon peruspiirteistä, ja sellaisena tärkeä asukkaan itsenäisyudentunteelle.

Keittiötilojen virikkeellisyys saattaa olla joillekin asukkaille kuormittava. Asuntokeittiöt suunnitellaan siten, että ne voidaan helposti jättää asentamatta (vesi-, viemäri- ja sähköliitännät) tai purkaa. Sähkön- ja vedenjakelun katkaisu järjestetään asuntokohtaisesti asuntojen ulkopuolelta.

Säilytys

Jokaiselle tavaralle tulisi olla oma paikka. On tärkeää panostaa vaatteiden ja pientavaroiden säilytykseen, mutta harvalla asukkaalla on tarvetta täysimittaiselle keittiölle ja sen varusteille.

Asuntojen eteisissä tarvitaan kunnolliset tilat ulkovaatteiden säilyttämiseksi, ellei sitä ole järjestetty kootusti yhteiseteisessä.

Asunnoissa tulee olla myös riittävästi tilaa apuvälineille. Pysyvän säilytyksen lisäksi apuväline tulee voida siirtää sivuun hetkellisesti.

²⁶ Andersen G. et al, 2010. s.26

Yhteistilat

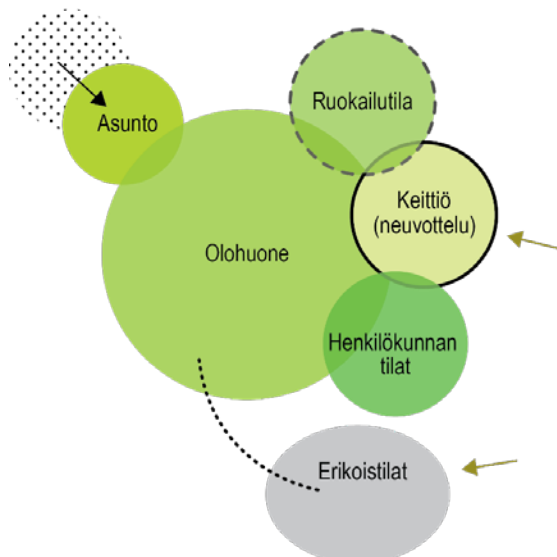
Yhteistilojen luonne

Asukkaan toimintakyvystä riippuen yhteistilat saattavat olla ainoa mahdollisuus poistua omasta asunnosta itsenäisesti. Tästä syystä ainakin osan yhteistiloista tulisi olla asukkaille jatkuvasti avoinna. Erityisesti oleskelu- ja ruokailutilat ovat asukkaille oman kodin jatke (kuva 21). Näiden yhteistilojen tulee sijaita sijaitsevat asuntojen läheisyydessä, jolloin toimintaan on matala kynnyks liittyä. Tiloissa tehdään tavallisia kodin asioita, esimerkiksi pelataan, ruokaillaan ja katsotaan televisiota. Tilojen tulee olla selkeitä ja helposti hahmotettavia, ja niiden tunnelman säilyä rauhallisena ja viihtyisänä rinnakkaisista toiminnoista huolimatta.

Yhteistiloissa oleskelee useampia henkilöitä samanaikaisesti, siksi turvallisuuteen ja konfliktien ehkäisyyn tulee kiinnittää riittävästi huomiota. Tilojen ja tilanteiden ennakoitavuus ja mahdollisuus hallita ärsykkeiden määrää, esimerkiksi tilaa rajaamalla tai verhoja sulkemalla, edistävät turvallisuutta. Valvonta ja henkilökunnan läheisyys ovat tärkeitä. Tilamitoituksen on oltava kaikissa yhteistiloissa tavallista väljempää, jotta huomioidaan asukkaiden henkilökohtainen reviiri ja väistäminen yllättävissä tilanteissa.

Kalusteiden tulee olla ympäröidettävissä, jolloin riskitilannetta on mahdollista väistää. Kalustus ei saa synnyttää umpikujia.

Yhteistiloissa varataan tilaa kuvakommunikaatiolle, kuten vuorossa olevien henkilökunnan jäsenten kuville, päiväohjelmalle, jne. Kuvataulut sijoitetaan keskeiselle paikalle siten, että ärsykeitä huonosti sietävät asukkaat pääsevät helposti tutkimaan ja tarkkailemaan niitä kulke-matta aktiivisimman toimintavyöhykkeen läpi.

Kuva 21.

Yhteistilojen jakautuminen parhaan synergian saavuttamiseksi, sekä suhde erikoistiloihin, jotka voivat sijaita hieman etäämmällä asunnoista. Erityisen tärkeää on yhteistilojen joustavuus, sillä monille asukkaille ne ovat ainoa mahdollisuus poistua itsenäisesti asunnostaan.

Keittiö- ja ruokailutilat

Keittiötä käyttävät henkilökunta sekä asukkaat kykyjensä mukaan. Asukkaat esimerkiksi laittavat ja hakevat ruokaa, kattavat pöytää ja palauttavat astioita. Neljän asukkaan yksikön keittiössä voi toimia jopa kahdeksan henkeä samanaikaisesti ja autismikirjon henkilöt tarvitsevat tavallista enemmän väljyyttä ympärilleen, mikä on huomioitava mitoituksessa. Keittiössä tarvitaan myös tavallista enemmän laskutilaa, sillä sitä käytetään tekemisen opastuksessa esine- ja kuvakommunikaation avulla.

Jotkut asukkaat saattavat kuormittaa paljon keittiön ärsykkeistä, jonka vuoksi keittiö on saatava piiloon tarvittaessa. Mikäli keittiö on erotettu ainoastaan rullaimella ruokailutilasta, se rajoittaa henkilökunnan ja muiden asukkaiden mahdollisuuksia käyttää keittiötä, esimerkiksi käydä jääkaapilla, haastavan asukkaan läsnä ollessa. Tässä mielessä olisi parempi, että keittiö ja ruokailutila olisivat erilliset, jolloin helposti kuormittuvan asukkaan ei tarvitse käydä keittiössä lainkaan. Valvonnan helpottamiseksi tilojen välille tarvitaan kuitenkin näköyhteys, esimerkiksi sisäikkuna.

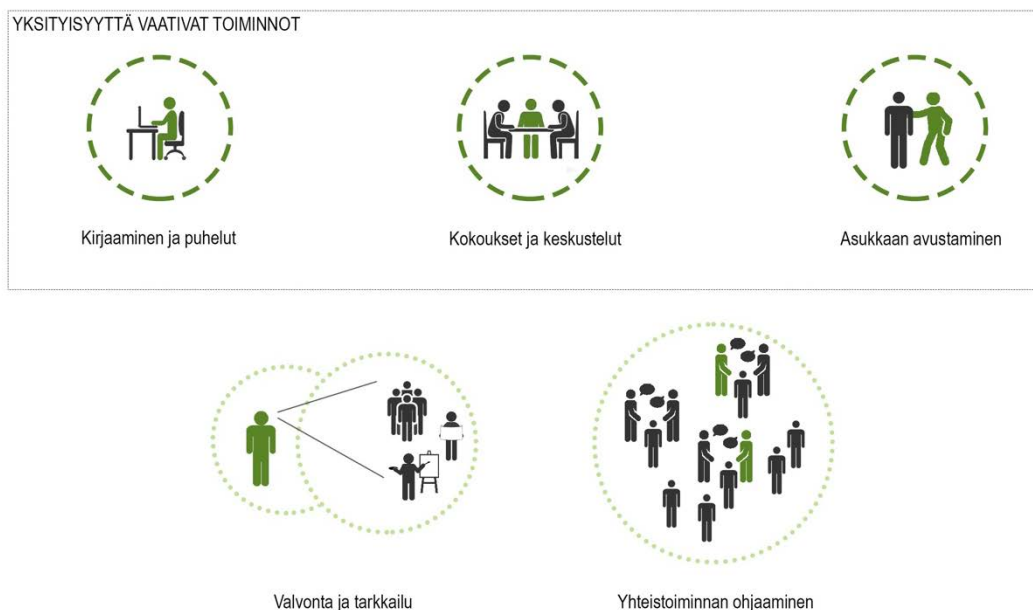
Ruokailutilan erottaminen oleskelutilasta auttaa asukkaita keskittymään syömiseen. Erillistä ruokailutilaa voidaan ateria-aikojen ulkopuolella käyttää esimerkiksi lautapeliä pelaamiseen, askarteluun sekä kokoustilana.

Erikoistilat

Erikoistiloja voivat olla esimerkiksi sauna, aistihuone tai pieni liikuntatila, asukkaiden tarpeista riippuen. Erikoistilat ja niiden käyttö mietitään suunnittelun aikana yhteistyössä tilaajan ja käyttäjien kanssa.

6.9

Henkilökunnan tilat

Kuva 22. Henkilökunnan erilaiset työtehtävät.

Tietosuojatyö

Henkilökunnan pääasiallinen työ tapahtuu asukkaiden kanssa asunnoissa tai yhteistiloissa. Työskentelyyn liittyy kuitenkin myös sellaisia tehtäviä, jotka edellyttävät tietosuojan toteutumista. (Kuva 22, s. 56) Näitä ovat esimerkiksi kirjaaminen, luottamukselliset puhelut, kokoukset ja vuoron vaihtuessa tapahtuva raportointi. Näitä toimintoja varten tarvitaan tila, joka on joko pelkästään henkilökunnan käytössä tai ajoittain suljettavissa asukkailta. Yleensä vapaassa käytössä olevien tilojen sulkeminen aiheuttaa joissain asukkaissa levottomuutta ja rajoittaa heidän oikeuttaan käyttää omaa kotiaan. Mikäli yksi tila toimii ainoana yhteistilana sekä kokoustilana se tarkoittaa, että asukkaat pakotetaan omiin asuntoihinsa tai käytävälle kokousten ajaksi. Ihanneratkaisu olisi erillinen kokous- ja kirjaamistila, mutta useampi erillinen yhteistilakin helpottaa tilannetta. Esimerkiksi erillistä ruokailutilaa voidaan ruokailujen ulkopuolella käyttää kokouksiin ja kirjaamiseen. Pitkäjänteistä keskittymistä vaativat kirjoitustyöt eivät onnistu asukkaiden ollessa samassa tilassa. Kirjaamiseen käytettävän työpisteen tulee sijoittua siten, että asukkaat tai vierailevat omaiset eivät näe näyttöä.

Jos päädytään erilliseen kokoustilaan, sen tulee sijoittua muiden tilojen lähelle, jolloin lisäkäsia saadaan tarvittaessa paikalle nopeasti. Asukkaatkin ovat ajoittain läsnä kokouksissa, joten kokoustila tulee suunnitella myös heille sopivaksi: avaraksi ja rauhallisen virikkeettömäksi.

Lääkkeiden säilytys ja jakelu

Lääkkeiden säilytykseen ja jakeluun on varattava tila, johon asukkailla ei ole pääsyä. Jotkin lääkkeet edellyttävät kylmä- tai viileäsäilytystä, mikä saattaa vaatia erityistä lääkettäkaappia.

Sosiaalitilat

Asukkaiden kanssa ulkoillaan päivittäin, eikä henkilökunta voi jättää asukkaita ilman valvontaa omia vaatteitaan hakiessaan. Tämä tulee huomioida henkilökunnan sosiaalitilojen sijoittumisessa.

Henkilökunta tarvitsee tilat vaatteiden vaihtamista ja säilytystä varten sekä oman wc:n. Henkilökunnalla tulisi myös olla taukopaikka. Jokin yhteis- tai kokoustila voi toimia taukotilana, mutta vain silloin kun se ei ole asukkaiden käytössä. Jotkut asukkaat saattavat ymmärtää tauon ajatuksen, mutta voivat kokea velvollisuudekseen poistua omaan asuntoonsa siksi aikaa. Jos henkilökunnan taukopaikkaa ei ole mietitty, vaikuttaa se asukkaiden mahdollisuuteen kokea yhteistilat omikseen. Yhteistilojen jakaminen useammaksi erilliseksi tilaksi lisää todennäköisyyttä sille, että jokin tila on aina vapaana.

6.10

Aputilat

Yleiset wc-tilat

Asukkaiden, sekä heidän omaisten ja vieraiden voidaan pääsääntöisesti olettaa käyttävän asuntojen wc-tiloja. Mikäli jokin erikoistila sijaitsee etäällä asunnoista, tulisi sen yhteydessä olla yleinen, esteetön wc-tila.

Yleiset pesutilat

Asukkaat käyttävät pääsääntöisesti asuntojensa pesutiloja, eikä yleisiä pesutiloja siten tarvita. Mikäli jokaiseen asuntoon ei pystytä järjestämään täysin esteettömiä, esimerkiksi pesulaverille mitoitettuja pesutiloja, tulisi sellainen järjestää yhteisesti asuntojen läheisyyteen, esimerkiksi saunan yhteyteen. Erityisemmät peseytymistilat, kuten saunat ja poreammeet, on todettu virkistäviksi ja terapeuttisiksi. Saunan kiuas on suojattava riittävästi ja turvallisuuteen ja väljyyteen muutenkin kiinnitettävä huomiota.

Siivous-, pyykinpesu- ja kodinhoitotilat

Siivousvälineet säilytetään siivouskeskuksessa tai -komerossa rakennuksen koosta ja kerrosluvusta riippuen. Tilojen tulee olla lukittavia.

Pyykinpesu- ja kodinhoitotilat järjestetään henkilökunnan tilojen ja yhteistilojen yhteyteen. Äänitason vuoksi tilojen ei tulisi sijaita asuntojen välittömässä läheisyydessä.

Mikäli asukkaiden omissa asunnoissa ei ole omia pesukoneita, voivat asukkaat osallistua pyykinpesuun yhteisissä pyykinpesutiloissa. Tällöin tulee ottaa huomioon tilojen turvallinen väljyys ja poistumissuunnat yllättävien tilanteiden varalle. Pesuaineille tulee järjestää lukittava säilytystila tai -kaappi.

Varastotilat

Ulkoiluvälinevarastot suunnitellaan asukkaiden omille välineille, kuten suksille ja pyörille, sekä yhteisille välineille, kuten pihapeleille. Varastoja koskevat tavallisen asuntosuunnittelun yleiset suunnitteluohjeet, mutta varastojen helppokäyttöisyyteen tulee kiinnittää erityistä huomiota. Myös talovarasto vastaa tavallisen asuntokohteen varastoa.

Asuntokohtaisten irtaimistovarastojen tarve on harkittava käyttäjien ja tilaajan kanssa.

6.11

Kalusteet ja varusteet

Kalusteet

Asukkaat kalustavat asunnot omilla kalusteillaan.

Yhteistilojen kalusteiden on oltava materiaaleiltaan ja väriykseltään miellyttäviä. Puhdistettavuus on tärkeää. Kalustuksessa on huomioitava autismikirjon henkilöiden keskimääräistä suurempi henkilökohtainen reviiri ja laajemmat liikeradat. Esimerkiksi kuuden hengen ruokailupöytä saattaa käytännössä soveltua vain neljän hengen käyttöön. Myös kalusteiden ympärille tarvitaan reilusti tilaa. Kalusteiden sijoittelu ei saa synnyttää umpiperiä vaan niiden on oltava kierrettävissä yllättävän tilanteen sattuessa.

Erityisvarusteet

Yhteistilojen erityisvarusteet, kuten takka tai poreamme, voivat tarjota asukkaille elämyksiä ja vaihtelua arkeen. On kuitenkin varmistettava, että varusteet ovat asumisyksikön arjessa käyttökelpoisia.

Autismikirjon henkilöille sosiaaliset kontaktit ovat usein kuormittavia, mutta he voivat silti kaivata muiden läsnäoloa ja yhteenkuuluvuuden tunnetta. Osallistumisen joustavuus vähentää yhteisen tekemisen aiheuttamaa sosiaalista kuormitusta. Asukkaiden erilaisten tarpeiden ja nopeastikin vaihtuvien mielialojen takia parhaat toiminnot ovat sellaisia, joihin voi osallistua yhdessä, ”yksin yhdessä”, tai tarkkaillen sivummalta.

Mikäli asukkailla on omat tietokoneet ja tabletit, voi olla, että yksikössä ei tarvita sen lisäksi sekä yhteistä televisiota että videotykkiä. Varusteiden tulisi ennen kaikkea monipuolistaa asukkaiden arkikokemuksia. Yhtenä näkökulmana on pidettävä mukana myös toiminnan helppoutta ja turvallisuutta sekä varusteen rikkoutumisalttiutta.

6.12

Värit ja materiaalit

Värit ja materiaalit voivat edesauttaa rakennuksessa orientoitumista ja tilojen hahmottamista. Väriyksellä voidaan esimerkiksi korostaa asukkaiden käytössä olevia ovia. Asukkaiden hahmotuskyky voi olla rajallinen, jolloin kontrasteista on apua. Esimerkiksi seinän ja lattian väriero auttaa hahmottamaan tilan rajoja, ja porrasaskelmien kontrastiraidat edistävät syvyyskäsityksen muodostumista. Samalla tulisi kuitenkin välttää voimakkaita, yhtäkkisiä eroja, kuten voimakkaita lattiakuviointeja, sillä jotkin autismikirjon henkilöt voivat kokea ne rajoina, joiden ylittäminen on hankalaa.

Visuaalisuuden lisäksi materiaalivalinnoissa tulee huomioida niiden vaikutus muihinkin aisteihin. Pehmentävät ja kaikumista vähentävät materiaalit ovat suotavia äänimaiseman kannalta. Materiaalien tulisi olla myös miellyttäviä koskea eivätkä lattiat saa olla liukkaita. Materiaalien tulee olla myrkyttömiä myös syötynä, sekä hajuttomia.

Materiaalien puhdistettavuus ja kestävyys ovat tärkeitä, sillä ne ovat alttiita kovalle rasitukselle. Tavallisen kulumisen lisäksi se voi olla esimerkiksi rapsuttamista, repimistä tai paiskomista. Alkava kuluma tai irtoaminen saattaa entisestään kiihdyttää tarvetta kuluttamiseen, joten materiaalin patinoituminen on otettava huomioon jo suunnitteluvaiheessa. Jalka- tai ovi-listojen irrottaminen ja paljastuvan aineksen rapsuttaminen voi esimerkiksi olla asukkaille kiinnostavaa. Joissain tapauksissa listat voidaan korvata kittaamalla. Toisinaan voidaan myös käyttää metallisia, kiinniruuvattavia listoja. Teräviä tai teräviksi hajoavia materiaaleja tulee välttää kokonaan.

Aistiesteettömän suunnittelun apuna voidaan käyttää Satakunnan ammattikorkeakoulun, Autismi- ja Aspergerliiton ja Suomen Erityisherät ry:n yhteistyössä laatimaa Tilojen esteettömyyskarttoitus aistit huomioiden -tarkistuslistaa²⁷.

²⁷ Satakunnan ammattikorkeakoulu, 2014.

Valo

Luonnonvalo

Luonnonvalo on tärkeää vuorokausirytmien ylläpitämisessä myös autismikirjon henkilöillä. Pimeään vuodenaikaan riittävään päivänvalon saantiin on kiinnitettävä huomiota, kun taas kesällä asunto on saatava pimennettyä yöajan merkiksi. Häikäisevä auringonvalo ja heijastumat, sekä voimakkaat valo-varjo -erot voidaan kokea epämiellyttävinä. Käytävän päästä paistava voimakas vastavalon on ongelmallisempi kuin pehmeä sivuvalo. Asunnoissa valonsaantia pitäisi pystyä säätämään asteittain. Tavalliset verhot tai rullaverhot voivat sopia joillekin asukkaille, mutta rakennuksen suunnittelussa tulisi varautua myös sellaiseen asukkaaseen, joka tarvitsee piilotetun ratkaisun. Sälekaihdinten tulisi olla asennettavissa ikkunalasien väliin tai rakennuksen ulkopuolelle ja säätömekanismin olla asukkaan ulottumattomissa tarvittaessa. Kaihtimien kestävyys tulee varmistaa. Ulkopuolinen markiisi voi myös toimia osaratkaisuna, mutta tällöinkin aste-erot häikäisyn estosta täyspimennykseen on huomioitava.

Verhot tarjoavat asukkaalle myös yksityisyyden suojaa, jota hän ei välttämättä osaa huomioida. Erityisesti maantason ikkunoiden sijotusta, suuntausta ja kokoa tulee harkita asunnoissa ja yhteistiloissa. Läpinäkyvyydeltään erilaisten lasien käyttö voi mahdollistaa päivänvalon saannin, vaikka näkymiä avattaisi vain harkituista kohdista.

Keinovalo

Upotettavat valaisimet ja epäsuora valaistus ovat suositeltavia häikäistymisen ja valaisinten rikkoutumisen ehkäisemiseksi.

Käytävtilojen valaistuksen säätömahdollisuudet on mietittävä yhdessä käyttäjien kanssa. Yöaikaan asukkaat saattavat haluta nukkua ovi raollaan, jolloin käytävälle syttyvät valot voidaan tulkita merkiksi aamusta. Liiketunnistinohjaus soveltuu huonosti autismikirjon henkilöille, sillä yhtäkkiä syttyvät valot saattavat hätkähdyttää. Vuorokaudenajan mukaan automaattisesti himmentyvä ja kirkastuva valaistus on käytävillä liiketunnistinta parempi ratkaisu.²⁸ Joskus konfliktitilanteissa aistimaailman pehmentämisestä voi olla apua, joten valoja tulee voida säätää helposti myös manuaalisesti.

Akustiikka

Tilojen äänieristykseen ja akustiikkaan tulee kiinnittää huomiota sekä rakenteiden suunnittelussa, että talotekniikkaratkaisuissa. Riittävästä äänieristyksestä tulee huolehtia sekä vierekkäisten tilojen, että kerrosten välillä. Myös rakenteita pitkin kantautuvat äänet tulee huomioida.

Kodinkoneiden, putkiston, ilmastoinnin ja sähkölaitteiden tilassa synnyttämät taustäänet voivat olla häiritseviä, vaikka äänieristys olisi muilta osin kunnossa. Kalusteiden ja materiaalien valinnassakin on huomioitava niiden synnyttämä äänimaailma.

²⁸ Ahrentzen, S., Barger, T., Blackburn, J. et al., 2009, s. 46

Tekniset järjestelmät

Kaikkien rajoittavien ja valvovien järjestelmien lähtökohtana on oltava turvallisuus ja asukkaalle parhaan ympäristön luominen. Päätökset näistä järjestelmistä tulee aina tehdä tapauskohtaisesti ²⁹.

Asuntoja tulee käsitellä älykkäinä koteina (*smart home system*), mikä kattaa valojen, lämpötilan ja ilmastoinnin hallinnan, älylattiat, ovien automaattilukitukset, veden- ja sähkönjakelun sekä kaatumis- ja palohälyttimet.³⁰ Asuntojen sähkön- ja vedenjakelun on oltava henkilökunnan katkaistavissa asuntokohtaisesti asunnon ulkopuolelta.

Asukkaat saavat kulkea asunnoistaan mahdollisimman vapaasti, mutta tilanteen niin vaatiessa ovien ja lukitusten tulee olla riittävän kestävä ja hyvin valvottavissa, jotta turvallisuus voidaan taata. Esimerkiksi lukitsemattomissa ovissa tulee harkita avausilmaisimia, joiden avulla huomataan, jos asukas poistuu tai jättää ulko-oven auki yöllä.

Älylattioiden avulla henkilökunta voi havaita, jos asukas lähtee yöllä liikkeelle. Tällöin tilannetta voidaan aluksi tarkkailla puuttumatta toimintaan. Tällä tavalla älylattia pystyy tarjoamaan asukkaalle enemmän yksityisyyttä samalla kun se auttaa kohdentamaan yövuoron resursseja.

Hyvin äänieristetyissä tiloissa tulee ottaa huomioon, kuinka asukkaat ja henkilökunta pystyvät hälyttämään apua yllättävässä tilanteessa. Hälytysjärjestelmien toimivuus tulee taata myös rakenteiden läpi.

Myös lämpötilan on oltava asuntokohtaisesti säädettävissä. Lämpötilan hallinta voi olla asukkaalle liian vaikeasti hahmotettavissa, joten useimmiten henkilökunta vastaa säätämisestä.

Kaikki tekniikka, jota asukas ei itse säädä, tulee sijoittaa näkymättömiin, mieluiten asunnon ulkopuolelle. Mikäli tekniikan päätelaitteita tai antureita ei voida käytännön syistä piilottaa (esimerkiksi sprinklerit), tulee ne toteuttaa mahdollisimman huomaamattomilla järjestelmillä ja sijoittaa asukkaan ulottumattomiin ja suojata riittävästi. Lämmityksessä kattosäteilijät tai lattialämmitys ovat suotavampia kuin lämpöpatterit. Kaikki putket asennetaan seinän sisään (myös suihkun- ja pesualtaan vesiputket), jotta asukas ei voi irrottaa niitä.

Myös asukkaan käytössä olevan tekniikan visuaalisen kuormituksen minimointiin tulisi varautua jo suunnitteluvaiheessa sijoittamalla esimerkiksi pistorasioita kaappien sisälle, jolloin teknisiä laitteita voidaan sijoittaa katseen ulottumattomiin (esimerkiksi laturit tai radiot).

²⁹ THL, 2018

³⁰ Andersen, G. et al. 2010. s.28

LÄHDELUETTELO

Ahrentzen, S., Barger, T., Blackbourn, J. et al. 2009. *Opening Doors - A Discussion of Residential Options for Adults Living with Autism and Related Disorders*.

Andersen, G, Holm, T., Kristensen, E. et al. 2010. *Model Programme for Residential Facilities for the Elderly With Autism*. Sofiefonden, Autism Denmark, Realdania ja Signal Architects.

Attwood, T. 2012. *Aspergerin oireyhtymä lapsuudesta aikuisuuteen*. (alkuperäisteos The complete guide to Asperger's syndrome). Oppimateriaalikeskus Opike.

Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus (ARA). 2017. *Uusia tapoja erityistä tukea tarvitsevien asumiseen ja elämään*. Viitattu: 24.2.2019
Saatavilla: <http://www.ara.fi/arjenkeskiassa>

Autism Speaks. 2017. *Autism and Health: A special Report by Autism Speaks*. Viitattu 24.2.2019.
Saatavilla: <https://www.autismspeaks.org/sites/default/files/2018-09/autism-and-health-report.pdf>

Autismi- ja Aspergerliitto ry (AuAs ry). 2018. *Joka sadas meistä on autismikirjolla – tietoa ikääntymisestä autismikirjolla sosiaali- ja terveysalalle*. Viitattu 18.2.2019.
Saatavilla: https://www.autismiliitto.fi/files/1589/23_4_2015_opaslehtinen_ika_ja_autismi_a5_docx.pdf

Autismi- ja Aspergerliitto (AuAs ry). Päiväämätön-A. *Autismi (F84.0)* Viitattu 25.2.2019.
Saatavilla: <https://www.autismiliitto.fi/autismikirjo/autismi>

Autismi- ja Aspergerliitto (AuAs ry). Päiväämätön-B. *Autismikirjo – mistä on kysymys?* Viitattu 24.2.2019.
Saatavilla: <https://www.autismiliitto.fi/autismikirjo>

Autismi- ja Aspergerliitto (AuAs ry). Päiväämätön-C. *Psyykinen toimintakyky*. Viitattu 24.2.2019.
Saatavilla: https://www.autismiliitto.fi/autismikirjo_ja_ikaantyminen/olen_ammattilainen/miten_tu-kea_autismikirjon_henkilon_toimintakyky/psyykinen_toimintakyky

Kymenlaakson sairaanhoito- ja sosiaalipalvelujen kuntayhtymä Carea (KyCa). 2012. *Kotkan kutsukilpailujen ohjelma*. Viitattu 24.2.2019.
Saatavilla: <https://www.ara.fi/download/noname/%7B1F3F00A2-78C0-4833-9C13-0BBBC34F2AB4%7D/23163>

Harju, H-M. 2019. *"Arki on mennyt täysin uusiksi, sillä kipuoireyhtymä on vallannut puolet mun kehosta" – vammaistyössä väkivalta on hoitajille arkea*. Viitattu 27.2.2019.
Saatavilla: <https://yle.fi/uutiset/3-10663202?fbclid=IwARlSppuZqRlZqTaALKxCqzNrwNEhQxbaZygFC0rSeRDKD6McWWPTOaa2gdI>

Harker, M. ja King, N. 2004. *Tomorrow's Big Problem: Housing Options for People with Autism - A Guide for Service Commissioners, Providers and Families*. National Autistic Society.

Satakunnan ammattikorkeakoulu. 2014. *Tilojen esteettömyyskartoitus aistit huomioiden. Tarkistuslista avuksesi*. Satakunnan ammattikorkeakoulun julkaisusarja D, Muut julkaisut 9/2014. Viitattu 25.2.2019.
Saatavilla: https://www.autismiliitto.fi/files/1766/Tilojen_esteettomyden_tarkistuslista_13.11.2014.pdf

Sosiaalihuoltolaki, 1301/30.12.2014, 21 §: *Asumispalvelut*. Viitattu 4.4.2019.
Saatavilla: <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2014/20141301>

Terveysten ja hyvinvoinnin laitos (THL). 2018. *Vammaispalvelujen käsikirja – rajoitustoimenpiteet*. Viitattu 25.2.2019. Saatavilla: <https://thl.fi/fi/web/vammaispalvelujen-kasikirja/tuki-ja-palvelut/itsemaaraamis-oikeuden-tukeminen/rajoitustoimenpiteet>

Ympäristöministeriö. 2018. *Kehitysvammaisten asumisen ohjelma 2010-2015*. Viitattu 24.2.2019. Saatavilla: http://www.ym.fi/fi-FI/Asuminen/Ohjelmat_ja_strategiat/Paattyneet_hankkeet/Kehitysvammaisten_asumisen_ohjelma_20102%281711%29

KUVAT JA TAULUKOT

Kuva 2: Charlotte Nyholm, 2017

Taulukko 4: AuAs ry, 2018

Asumisyksikön piirustukset Arkkitehtitoimisto Havas-Rosberg Oy.

Asumisyksikön piirustukset Arkkitehtitoimisto Harris-Kjisik Oy.

Muut kuvat ja taulukot kirjoittajien, Arkkitehtitoimisto Harris-Kjisik Oy.

LIITTEET

Liite I: Aasukkaille suunnattu kyselylomake

KYSELY ASUKKAILLE

Tutkimme autismin kirjon henkilöille tarkoitettuja rakennuksia. Kehitämme **ohjeistusta arkkitehdeille**, jotta uusista rakennuksista voidaan suunnitella vielä parempia.

Kyselyyn vastaaminen vie noin **20-30 minuuttia**. Vastaukset käsitellään anonyymeinä. Lähetättehän vastauksenne **4. helmikuuta mennessä**. Suurkiitos avustanne!

Asumisyksikön nimi: _____

Kuinka tärkeänä pidät seuraavia rakennuksen ominaisuuksia? Toteutuvatko ne omassa rakennuksessasi?

(1= ei lainkaan tärkeää/ei toteudu, 5= erittäin tärkeää/toteutuu erinomaisesti, tai en osaa sanoa)

1. ULKOTILAT JA YMPÄRISTÖ

Rakennuksen sijainti on hyvä (naapurit, palvelut, liikenneyhteydet, jne...).

Ei lainkaan tärkeää

Erittäin tärkeää

1 ☐

2 ☐

3 ☐

4 ☐

5 ☐

Ei toteudu tässä rakennuksessa

Toteutuu erinomaisesti tässä rakennuksessa

1 ☐

2 ☐

3 ☐

4 ☐

5 ☐

en osaa sanoa ☐

Halutessanne voitte esittää perusteluja ja kehittämisohdotuksia:

Piha-alue on turvallinen.

Ei lainkaan tärkeää

Erittäin tärkeää

1 ☐

2 ☐

3 ☐

4 ☐

5 ☐

Ei toteudu tässä rakennuksessa

Toteutuu erinomaisesti tässä rakennuksessa

1 ☐

2 ☐

3 ☐

4 ☐

5 ☐

en osaa sanoa ☐

Halutessanne voitte esittää perusteluja ja kehittämisohdotuksia:

Pihalla käytetyt materiaalit ovat miellyttäviä.

Ei lainkaan tärkeää

Erittäin tärkeää

1 ☐

2 ☐

3 ☐

4 ☐

5 ☐

Ei toteudu tässä rakennuksessa

Toteutuu erinomaisesti tässä rakennuksessa

1 ☐

2 ☐

3 ☐

4 ☐

5 ☐

en osaa sanoa ☐

Halutessanne voitte esittää perusteluja ja kehittämis ehdotuksia:

Pihalla on mahdollista tehdä kiinnostavia asioita.

Ei lainkaan tärkeää

Erittäin tärkeää

1 ☐

2 ☐

3 ☐

4 ☐

5 ☐

Ei toteudu tässä rakennuksessa

Toteutuu erinomaisesti tässä rakennuksessa

1 ☐

2 ☐

3 ☐

4 ☐

5 ☐

en osaa sanoa ☐

Halutessanne voitte esittää perusteluja ja kehittämis ehdotuksia:

Muita ajatuksia ympäristöstä ja piha-alueesta:

2. SISÄTILAT

Rakennus on turvallinen.

Ei lainkaan tärkeää

Erittäin tärkeää

1 ☐

2 ☐

3 ☐

4 ☐

5 ☐

Ei toteudu tässä rakennuksessa

Toteutuu erinomaisesti tässä rakennuksessa

1 ☐

2 ☐

3 ☐

4 ☐

5 ☐

en osaa sanoa ☐

Halutessanne voitte esittää perusteluja ja kehittämisehdotuksia:

Rakennuksessa on helppoa tehdä asioita muiden kanssa.

Ei lainkaan tärkeää

Erittäin tärkeää

1 ☐

2 ☐

3 ☐

4 ☐

5 ☐

Ei toteudu tässä rakennuksessa

Toteutuu erinomaisesti tässä rakennuksessa

1 ☐

2 ☐

3 ☐

4 ☐

5 ☐

en osaa sanoa ☐

Halutessanne voitte esittää perusteluja ja kehittämisehdotuksia:

Rakennuksessa voi tarvittaessa olla omassa rauhassa ja välttää muita.

Ei lainkaan tärkeää

Erittäin tärkeää

1 ☐

2 ☐

3 ☐

4 ☐

5 ☐

Ei toteudu tässä rakennuksessa

Toteutuu erinomaisesti tässä rakennuksessa

1 ☐

2 ☐

3 ☐

4 ☐

5 ☐

en osaa sanoa ☐

Halutessanne voitte esittää perusteluja ja kehittämisehdotuksia:

Rakennuksessa on helppoa liikkua.

Ei lainkaan tärkeää

Erittäin tärkeää

1 ☐

2 ☐

3 ☐

4 ☐

5 ☐

Ei toteudu tässä rakennuksessa

Toteutuu erinomaisesti tässä rakennuksessa

1 ☐

2 ☐

3 ☐

4 ☐

5 ☐

en osaa sanoa ☐

Halutessanne voitte esittää perusteluja ja kehittämissuhteita:

Ystävät ja perhe voivat jäädä rakennukseen yöksi.

Ei lainkaan tärkeää

Erittäin tärkeää

1 ☐

2 ☐

3 ☐

4 ☐

5 ☐

Ei toteudu tässä rakennuksessa

Toteutuu erinomaisesti tässä rakennuksessa

1 ☐

2 ☐

3 ☐

4 ☐

5 ☐

en osaa sanoa ☐

Halutessanne voitte esittää perusteluja ja kehittämissuhteita:

Kaappeja ja hyllyjä tavaroille on tarpeeksi.

Ei lainkaan tärkeää

Erittäin tärkeää

1 ☐

2 ☐

3 ☐

4 ☐

5 ☐

Ei toteudu tässä rakennuksessa

Toteutuu erinomaisesti tässä rakennuksessa

1 ☐

2 ☐

3 ☐

4 ☐

5 ☐

en osaa sanoa ☐

Halutessanne voitte esittää perusteluja ja kehittämissuhteita:

Muita huomioita tiloista:

3. KALUSTEET, VARUSTEET JA MATERIAALIT

Lattiapinnoissa ei ole askelmia eikä voimakkaita värieroja tai hahmoja.

Ei lainkaan tärkeää

Erittäin tärkeää

1 ☐

2 ☐

3 ☐

4 ☐

5 ☐

Ei toteudu tässä rakennuksessa

Toteutuu erinomaisesti tässä rakennuksessa

1 ☐

2 ☐

3 ☐

4 ☐

5 ☐

en osaa sanoa ☐

Halutessanne voitte esittää perusteluja ja kehittämisehdotuksia:

Asunnon valaistus on hyvä (valaisimet ja päivänvalo-olosuhteet).

Ei lainkaan tärkeää

Erittäin tärkeää

1 ☐

2 ☐

3 ☐

4 ☐

5 ☐

Ei toteudu tässä rakennuksessa

Toteutuu erinomaisesti tässä rakennuksessa

1 ☐

2 ☐

3 ☐

4 ☐

5 ☐

en osaa sanoa ☐

Halutessanne voitte esittää perusteluja ja kehittämisehdotuksia:

Pintoja ja kaiteita on miellyttävää koskettaa.

Ei lainkaan tärkeää

Erittäin tärkeää

1 ☐

2 ☐

3 ☐

4 ☐

5 ☐

Ei toteudu tässä rakennuksessa

Toteutuu erinomaisesti tässä rakennuksessa

1 ☐

2 ☐

3 ☐

4 ☐

5 ☐

en osaa sanoa ☐

Halutessanne voitte esittää perusteluja ja kehittämisehdotuksia:

Kalusteet ja materiaalit ovat hiljaisia ja hajuttomia.

Ei lainkaan tärkeää

Erittäin tärkeää

1 ☐

2 ☐

3 ☐

4 ☐

5 ☐

Ei toteudu tässä rakennuksessa

Toteutuu erinomaisesti tässä rakennuksessa

1 ☐

2 ☐

3 ☐

4 ☐

5 ☐

en osaa sanoa ☐

Halutessanne voitte esittää perusteluja ja kehittämisehdotuksia:

Muita huomioita kalusteista, varusteista ja materiaaleista:

Saitko apua tämän kyselyn täyttämiseen?

EI ☐

KYLLÄ ☐

KIITOS VASTAUKSISTANNE!

Sulkekaa lomake valmiiksi maksettuun vastauskuoreen. Henkilökunta postittaa lomakkeen tutkijoille.

Liite 2: Omaisille suunnattu kyselylomake

KYSELY OMAISILLE

Tutkimme autismin kirjon henkilöille tarkoitettuja asuinkohteita. Tarkoituksena on kehittää **ohjeistus arkkitehdeille**, jota voidaan hyödyntää vastaavien kohteiden suunnittelussa jatkossa.

Kyselyyn vastaaminen vie noin **15-20 minuuttia**. Vastaukset käsitellään anonyymeinä. Vastaattehan **4. helmikuuta mennessä**. Suurkiitos avustanne!

Asumisyksikön nimi: _____

Kuinka tärkeänä pidät seuraavia rakennuksen ominaisuuksia? Toteutuvatko ne tässä rakennuksessa?

(1= ei lainkaan tärkeää/ei toteudu, 5= erittäin tärkeää/toteutuu erinomaisesti, tai en osaa sanoa)

1. ULKOTILAT JA YMPÄRISTÖ

Rakennuksen sijainti soveltuu hyvin autismin kirjon henkilöiden asuinrakennukselle (rakennuskanta, naapurit, palvelut, liikenneyhteydet, jne...).

Ei lainkaan tärkeää

Erittäin tärkeää

1 ☐

2 ☐

3 ☐

4 ☐

5 ☐

Ei toteudu tässä rakennuksessa

Toteutuu erinomaisesti tässä rakennuksessa

1 ☐

2 ☐

3 ☐

4 ☐

5 ☐

en osaa sanoa ☐

Halutessanne voitte esittää perusteluja ja kehittämissuhteita:

Piha-alue on turvallinen.

Ei lainkaan tärkeää

Erittäin tärkeää

1 ☐

2 ☐

3 ☐

4 ☐

5 ☐

Ei toteudu tässä rakennuksessa

Toteutuu erinomaisesti tässä rakennuksessa

1 ☐

2 ☐

3 ☐

4 ☐

5 ☐

en osaa sanoa ☐

Halutessanne voitte esittää perusteluja ja kehittämissuhteita:

Pihalla käytetyt materiaalit ovat miellyttäviä.

Ei lainkaan tärkeää

Erittäin tärkeää

1 ☐

2 ☐

3 ☐

4 ☐

5 ☐

Ei toteudu tässä rakennuksessa

Toteutuu erinomaisesti tässä rakennuksessa

1 ☐

2 ☐

3 ☐

4 ☐

5 ☐

en osaa sanoa ☐

Halutessanne voitte esittää perusteluja ja kehittämis ehdotuksia:

Pihalla on mahdollista tehdä asukkaalle mielekkäitä asioita.

Ei lainkaan tärkeää

Erittäin tärkeää

1 ☐

2 ☐

3 ☐

4 ☐

5 ☐

Ei toteudu tässä rakennuksessa

Toteutuu erinomaisesti tässä rakennuksessa

1 ☐

2 ☐

3 ☐

4 ☐

5 ☐

en osaa sanoa ☐

Halutessanne voitte esittää perusteluja ja kehittämis ehdotuksia:

Muita huomioita ympäristöstä ja piha-alueesta:

2. SISÄTILAT

Rakennus on turvallinen.

Ei lainkaan tärkeää

Erittäin tärkeää

1 ☐

2 ☐

3 ☐

4 ☐

5 ☐

Ei toteudu tässä rakennuksessa

Toteutuu erinomaisesti tässä rakennuksessa

1 ☐

2 ☐

3 ☐

4 ☐

5 ☐

en osaa sanoa ☐

Halutessanne voitte esittää perusteluja ja kehittämissuhteita:

Asukkaan on rakennuksessa helppoa liittyä halutessaan muiden seuraan.

Ei lainkaan tärkeää

Erittäin tärkeää

1 ☐

2 ☐

3 ☐

4 ☐

5 ☐

Ei toteudu tässä rakennuksessa

Toteutuu erinomaisesti tässä rakennuksessa

1 ☐

2 ☐

3 ☐

4 ☐

5 ☐

en osaa sanoa ☐

Halutessanne voitte esittää perusteluja ja kehittämissuhteita:

Sosiaalisia tilanteita ja muiden ihmisten kohtaamista voi tarvittaessa välttää rakennuksessa.

Ei lainkaan tärkeää

Erittäin tärkeää

1 ☐

2 ☐

3 ☐

4 ☐

5 ☐

Ei toteudu tässä rakennuksessa

Toteutuu erinomaisesti tässä rakennuksessa

1 ☐

2 ☐

3 ☐

4 ☐

5 ☐

en osaa sanoa ☐

Halutessanne voitte esittää perusteluja ja kehittämissuhteita:

Asukkaan on helppoa liikkua rakennuksessa.

Ei lainkaan tärkeää

Erittäin tärkeää

1 ☐

2 ☐

3 ☐

4 ☐

5 ☐

Ei toteudu tässä rakennuksessa

Toteutuu erinomaisesti tässä rakennuksessa

1 ☐

2 ☐

3 ☐

4 ☐

5 ☐

en osaa sanoa ☐

Halutessanne voitte esittää perusteluja ja kehittämissuhteita:

Omaiset voivat yöpyä asukkaan luona.

Ei lainkaan tärkeää

Erittäin tärkeää

1 ☐

2 ☐

3 ☐

4 ☐

5 ☐

Ei toteudu tässä rakennuksessa

Toteutuu erinomaisesti tässä rakennuksessa

1 ☐

2 ☐

3 ☐

4 ☐

5 ☐

en osaa sanoa ☐

Halutessanne voitte esittää perusteluja ja kehittämissuhteita:

Asukkailla on riittävästi säilytystilaa.

Ei lainkaan tärkeää

Erittäin tärkeää

1 ☐

2 ☐

3 ☐

4 ☐

5 ☐

Ei toteudu tässä rakennuksessa

Toteutuu erinomaisesti tässä rakennuksessa

1 ☐

2 ☐

3 ☐

4 ☐

5 ☐

en osaa sanoa ☐

Halutessanne voitte esittää perusteluja ja kehittämissuhteita:

Muita huomioita tiloista:

3. KALUSTEET, VARUSTEET JA MATERIAALIT

Lattiapinnoissa ei ole askelmia eikä voimakkaita värieroja, kontrasteja tai hahmoja.

Ei lainkaan tärkeää

Erittäin tärkeää

1 ☐

2 ☐

3 ☐

4 ☐

5 ☐

Ei toteudu tässä rakennuksessa

Toteutuu erinomaisesti tässä rakennuksessa

1 ☐

2 ☐

3 ☐

4 ☐

5 ☐

en osaa sanoa ☐

Halutessanne voitte esittää perusteluja ja kehittämis ehdotuksia:

Asunnon valaistus on asukkaalle miellyttävä (valaisimet ja päivänvalo-olosuhteet).

Ei lainkaan tärkeää

Erittäin tärkeää

1 ☐

2 ☐

3 ☐

4 ☐

5 ☐

Ei toteudu tässä rakennuksessa

Toteutuu erinomaisesti tässä rakennuksessa

1 ☐

2 ☐

3 ☐

4 ☐

5 ☐

en osaa sanoa ☐

Halutessanne voitte esittää perusteluja ja kehittämis ehdotuksia:

Rakennuksen materiaalit tuntuvat miellyttäviltä.

Ei lainkaan tärkeää

Erittäin tärkeää

1 ☐

2 ☐

3 ☐

4 ☐

5 ☐

Ei toteudu tässä rakennuksessa

Toteutuu erinomaisesti tässä rakennuksessa

1 ☐

2 ☐

3 ☐

4 ☐

5 ☐

en osaa sanoa ☐

Halutessanne voitte esittää perusteluja ja kehittämissuhteita:

Kalusteet ja materiaalit ovat hiljaisia, hajuttomia ja väriykseltään tasapainoisia.

Ei lainkaan tärkeää

Erittäin tärkeää

1 ☐

2 ☐

3 ☐

4 ☐

5 ☐

Ei toteudu tässä rakennuksessa

Toteutuu erinomaisesti tässä rakennuksessa

1 ☐

2 ☐

3 ☐

4 ☐

5 ☐

en osaa sanoa ☐

Halutessanne voitte esittää perusteluja ja kehittämissuhteita:

Muita huomioita kalusteista, varusteista ja materiaaleista:

KIITOS VASTAUKSISTANNE!

Sulkekaa lomake valmiiksi maksettuun vastauskuoreen. Voitte jättää lomakkeen henkilökunnan postitettavaksi, tai viedä sen itse lähimpään postilaatikkoon.

AUTISMIKIRJON HENKILÖIDEN ASUMISRATKAISUT

Arkkitehtisuunnitelmien tarkistuslista

1. TONTIN VALINTA

- ☐ Naapurit ymmärtävät erilaisuutta.
- ☐ Palvelut ja viheralueet ovat lähellä.
- ☐ Liikkumismahdollisuuksia pihalla ja lähialueilla.
- ☐ Liikenneyhteydet ovat hyvät.

2. RAKENNUKSEN ASEMOINTI JA PIHASUUNNITTELU

- ☐ Yksityisyydensuoja on huomioitu (näkymät kadulta ja naapurirakennuksista sisälle asuntoihin ja yhteistiloihin ovat vähäisiä)
- ☐ Näkymät asunnoista ja yhteistiloista avautuvat mieluiten luontoon.
- ☐ Piha on selkeästi rajattu, mutta mahdollinen aita ei ole ylikorkea tai laitosmainen.
- ☐ Pihavalistus ei paista asuntoihin sisälle.
- ☐ Piha ei avaudu suoraan vilkkaalle kadulle.
- ☐ Pihalla riittävästi tilaa erilaisille toiminnoille (esim. pihapelit, istutuslaatikot, marjapensaat, keinu ...)
- ☐ Pihan kasvit ja materiaalit ovat myrkyttömiä, eivätkä ne ole teräviä.
- ☐ Kulkureitit ovat esteettömiä, tasaisia, kovia ja tukevia.
- ☐ Pihalla voi oleskella auringossa, mutta myös suojassa voimakkaalta valolta ja häikäisyltä (esim. katettu terassi, puun varjo).
- ☐ Selkeä, helposti löydettävä pääsisäänkäynti, jonka yhteydessä paikka kyytiä odottavalle. Toinen sisäänkäynti suoraan pihalle.

3. YHTEISTILAT

- ☐ Tilat mahdollistavat erilaisia sosiaalisen kanssakäymisen asteita.
- ☐ Esteettömyys on huomioitu (esim. tilamitoitus, kynnykset).
- ☐ Aistiesteettömyys on huomioitu (esim. visuaalinen selkeys, laitteiden äänitaso, äänieristys, miellyttävän tuntuiset materiaalit, hajuttomuus...).
- ☐ Jos tilat ovat kahdessa kerroksessa, portaissa mahtuu kulkemaan kolme henkilöä rinnakkain (asukkaan saattamistilanne).
- ☐ Yhteiseteinen on tarpeeksi suuri, erityisesti jos ulkovaatesäilytys järjestetty siellä.
- ☐ Käytävät ovat esteettömiä ja riittävän leveitä (1 600 – 1 800 mm).

- ☐ Tilarakenne on joustava ja sitä voidaan muuttaa tarvittaessa, esimerkiksi erottaa jokin asunto omaksi yksiköksi, jota voidaan käyttää irrallaan yhteistiloista.
- ☐ Tiloista voidaan riisua ylimääräiset virikkeet, kuten sivuverhot, tarvittaessa, toiminnallisuuden siitä kärsimättä.
- ☐ Mahdollisten apuvälineiden vaatimat tilavaatimukset on huomioitu.
- ☐ Tilamitoituksessa ja kalustuksessa on huomioitu turvallisuus (tilaa väistää yllättävää tilannetta, kaksi poistumisreittiä asukkaiden käytössä olevissa tiloissa, kalustus ympärikierrättävissä).
- ☐ Tilat ovat riittävän väljiä (suuremmat liikeradat ja henkilökohtainen ”reviiri”, väistämistila).
- ☐ Yhteiskeittiö on suljettavissa tai erillisessä tilassa. Ruokailutila on mielellään erillään oleskelutilasta.
- ☐ Saunassa kiuas tarpeeksi hyvin suojattu ja muutenkin väljyys riittävä.
- ☐ Siivoustila on lukittava.
- ☐ Pyykinpesu- ja kodinhoitotila sellainen, että asukkaat voivat osallistua pyykinpesuun (paitsi jos asunnoissa pesukonevaraus). Tällöin huomioitava lukittava kaappi pesuaineille, poistuminen kahteen suuntaan ja riittävä väljyys.
- ☐ Ulkoiluvälinevarasto asukkaiden välineille (esim. sukset) ja yhteisille välineille.
- ☐ Suositaan upotettavia valaisimia ja epäsuoraa valoa.
- ☐ *Ei liiketunnistimella aktivoituvia valoja* (esimerkiksi vuorokaudenajan mukaan himmentyvä valo suotavampi käytävillä).

4. HENKILÖKUNNAN TILAT

- ☐ Lääkesäilytys on järjestetty asianmukaisesti (lukittu tila, jonne asukkaat eivät pääse; kylmäsäilytysmahdollisuus).
- ☐ Henkilökunnan tietosuojatyöhön (puhelut, keskustelut, kirjaaminen, kokoukset) on varattu suljettavissa oleva tila. Henkilökunta tarvitsee myös tilan, jossa voivat viettää taukoa häiritsemättä asukkaita. Mikäli nämä toiminnot tapahtuvat yhteistilassa, on asukkailla samaan aikaan kuitenkin mahdollisuus oleskella jossakin toisessa yhteistilassa.
- ☐ Henkilökunnan tilat (sosiaalitilat, mahdollinen kokoustila, taukotila) sijaitsevat muiden tilojen lähellä.
- ☐ Toimistotiloissa oltava toinen poistumisreitti.

5. ASUNNOT

- ☐ Asuntoihin on suora käynti ulkoa, kuhunkin asuntoon kuuluu oma ulkotila.
- ☐ Asunnot on ryhmitelty enintään kahden asunnon ryppäisiin yllättävien kohtaamisten välttämiseksi.
- ☐ Asunnot eivät avaudu suoraan yhteistilaan, vaan esimerkiksi käytävälle, jota ei käytetä oleskeluun.
- ☐ Asuntojen ovet eivät avaudu kohdakkain ja ovien edessä on tarpeeksi tilaa väistää.

- ☐ Esteettömyys on huomioitu (esim. tilamitoitus, kynnykset).
- ☐ Aistiesteettömyys on huomioitu (esim. visuaalinen selkeys, laitteiden äänitaso, äänieristys, miellyttävän tuntuiset materiaalit, hajuttomuus...).
- ☐ Hyvästä äänieristyksestä huolimatta avuntarpeen ilmaiseminen huoneesta toiseen on mahdollista, esimerkiksi hälytysjärjestelmän avulla (asukkaat, henkilökunta)
- ☐ Rajoittavat toimet (esim. sähkön- ja vedenjakelun katkaisu) on järjestetty asuntokohtaisesti.
- ☐ Tiloista voidaan riisua ylimääräiset virikkeet, kuten sivuverhot, tarvittaessa, toiminnallisuuden siitä kärsimättä.
- ☐ Asunnossa on tyypilliset kodin tunnuspiirteet, eikä se ole vain huone. Asukas voi tehdä asunnosta oman näköisensä.
- ☐ Eri toiminnoille on paikkansa, esimerkiksi nukkuminen yhdessä "sopessa" ja keittonurkkaus toisessa.
- ☐ Mahdollisten apuvälineiden vaatimat tilavaatimukset on huomioitu.
- ☐ Makuutila on pimennettävissä ja selkeä muodoltaan.
- ☐ Häikäisyn esto ja pimennys ovat toteutettavissa ilman sisäpuolisia verhoja (esimerkiksi ulkopuolinen markiisi, lasien väliin asennetut sälekaihtimet).
- ☐ Omaisten ja ystävien on mahdollista yöpyä asunnossa. (otettava huomioon asunnon pinta-alassa)
- ☐ Pesutilat ovat asuntokohtaiset ja esteettömät. Pesutiloissakin huomioitu henkilökunnan mahdollisuus väistää yllättävää tilannetta.
- ☐ Pesutilojen vesiputket ja mahdollisuuksien mukaan muu tekniikka uppoasennettuina siten, ettei niihin voi tarttua. Lattiakaivon kansi on kiinniruvattava, mieluiten pitkänmallinen kaivo (seinän vieressä).
- ☐ Asunnoissa on keittonurkkaukset tai keittiövaraukset. Keittiö on myös helppo purkaa tarvittaessa.
- ☐ Säilytystilat ovat riittävät.
- ☐ Tilamitoituksessa ja kalustuksessa on huomioitu turvallisuus (tilaa väistää yllättävää tilannetta, kaksi poistumisreittiä, kalustus ympär kierrettävissä).
- ☐ Tekniset turvallisuusratkaisut tapauskohtaisesti (esimerkiksi älylattiat, ovien avausilmaisimet...).
- ☐ Suositaan upotettavia valaisimia ja epäsuoraa valoa valaistuksessa.
- ☐ Lämmitys ja viilennys ovat asuntokohtaisesti säädettävissä ja huomaamattomasti järjestetty (esim. kattosäteilijät, lattialämmitys. Ei lämpöpattereita ja niiden termostaatteja.)

6. KALUSTEET, VARUSTEET JA MATERIAALIT

- ☐ Materiaalit ovat kestäviä ja helposti puhdistettavia, mutta silti kodikkaita.
- ☐ Yhteistiloihin sijoitettavat erityisvarusteet (takka, poreamme, tms.) ovat helposti käytettäviä ja kestäviä.
- ☐ Väritys ja materiaalit helpottavat orientoitumista ja tilojen hahmottamista (esimerkiksi eri tilojen ovilehdet erivärisiä).
- ☐ Ei voimakkaita lattiakuvioita.
- ☐ Pehmeitä, kaikumista estäviä materiaaleja on suosittu.
- ☐ Lattiat eivät ole liukkaita.
- ☐ Materiaalit ovat hajuttomia ja myrkyttömiä myös syötynä.
- ☐ Ei teräviä tai teräväksi hajoavia materiaaleja, esim. huoneiden ikkunoissa vähintään sisin ruutu karkaistua lasia.
- ☐ Kaikki tekniikka, jota asukas ei käytä, on sijoitettu asunnon ulkopuolelle tai mahdollisimman korkealle ja näkymättömiin asunnon sisällä.

ARKKITEHTITOIMISTO
HARRIS - KJISIK
ARCHITECTS

Kaikille
hyvää
asumista

www.ara.fi